

VIA University College

LIA Bachelorprojekt, BI19, Biologi

73999, Prøve

Prædefineret information

Startdato:	15-04-2023 09:00 CEST	Termin:	Sommer 2023
Slutdato:	10-05-2023 12:00 CEST	Bedømmelsesform:	Dansk 7-trinsskala
Flowkode:	KS06794716		
Intern bedømmer:	Pernille Ulla Andersen		
Intern bedømmer:	Leif Vibild		

Deltager

Navn:	Kristian Søborg Brodersen
Kandidatnr.:	ae4247a5-6cb3-ed11-a323-005056b27d6c
VIA-id:	292670@viauc.dk

Information fra deltager

Lærer/Underviser *:	Pernille Ulla Andersen og Leif Vibild
Anslag - besvarelse *:	90203
Dansk titel *:	Den gode seksualundervisning

Tro og love erklæring *: Ja

Jeg bekræfter tillægs- Ja
aflevering af besvarelse
til biblioteket *:

Gruppe

Gruppenavn:	Sidsel og Kristian
Gruppenummer:	3
Øvrige medlemmer:	Sidsel Lorenz Thøgersen

BACHELORPROJEKT 2023

DEN GODE SEKSUALUNDERVISNING

- et bachelorprojekt om meningsfuld og tryk seksualundervisning
i et kollegialt og nutidigt perspektiv

KRISTIAN SØBORG BRODERSEN

SIDSEL LORENZ THØGERSEN

DATO - 17/05/2023

TEGN - 90.203

VEJLEDER BIO. - PERNILLE ULLA ANDERSEN

VEJLEDER P.L. - LEIF VIBILD

VIA UNIVERSITY COLLEGE

AARHUS CAMPUS C

PROFESSIONSBACHELOR - LÆRER

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Problemformulering	4
Læsevejledning	4
Empirisk metodeafsnit	6
Ustrukturerede observationer	7
Semistrukturerede interview.....	8
Interviewguides	10
Meningskondensering.....	11
Seksualundervisningen i et nutidigt perspektiv	12
Fra torsoer uden underliv til spørgsmål om kropsidealer	12
Mellem anatomi og normativitet	13
Kollegialt samarbejde	15
Jamen, sådan har vi jo altid gjort.....	15
Biologilærerens iboende bidrag til et kollegialt samarbejde	17
Et oplagt tværfagligt samarbejde.....	18
Meningsfuld seksualundervisning	20
Ved læreren bedst?	21
Lærerne mangler viden om kønsopdelt seksualundervisning	23
Tryghed	26
At bevæge sig imellem en privat, personlig og formel sfære.....	27
Man skal da bare grine og lave sjov - eller?	28
Eksterne undervisere onanerer tre gange om ugen.....	29
8 råd til den gode seksualundervisning	30
Konklusion	34
Referencer	37
Bilagsoversigt	40

Indledning

I et klasselokale i en dansk grundskole, er undervisningen ved at gå i gang i 9. klasse. Emnet er seksualundervisning, hvor der stilles skarpt på de mandlige og kvindelige kønsorganer, prævention og menstruationscyklussen. Indledningsvis præsenteres eleverne for illustrationsmodeller af penis og vagina, og flere af eleverne reagerer med forbavselse over, at kønsdelene kan se så forskellige ud. Efterfølgende får eleverne udleveret præventionskassen fra Sex og Samfund, hvor eleverne bliver bekendte med andre præventionsformer end p-piller og det velkendte kondom. Igennem undervisningens to lektioner, stiller eleverne mange interesse-rede spørgsmål, som læreren besvarer med en afvejet åbenhed. I et andet klasselokale, et andet sted i landet, ringes der også ind til seksualundervisning. Dagens tema er det samme som ovenstående. Læreren gør brug af Power-Pointpræsentation, og eleverne skal efterfølgende udarbejde en præsentation af kroppens udvikling fra barn til voksen. Flere af pigerne udtaler, at de kun vil behandle deres eget køn. Undervisningen forløber ligeledes over to lektioner, men denne gang har adskillige elever hænderne oppe foran deres rødmende ansigter eller blikket rettet ned i computeren.

Ovenstående beretninger er uddrag fra to af vores observationer af seksualundervisning på to forskellige skoler af to forskellige lærere. I undervisningen var der tydelige overlap ift. undervisningens emner, og samtidig var der forskelle på, hvordan lærerne valgte at strukturere lektionerne. Ligeledes kunne vi observere, at undervisningen enten indbød til dialog eller monolog. I den sammenhæng er det interessant at skue til målene for seksualundervisning i grundskolen. Seksualundervisning er en del af det timeløse emne Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, der forkortes *SSF*. I fælles mål fremgår det af emnets to kompetencemål, at eleverne efter 9. klasse kan fremme egen og andres sundhed og trivsel og vurdere normer og rettigheder for krop, køn og seksualitet (Børne- og Undervisningsministeriet, 2021). Det er målsætninger, som rejser en række spørgsmål ifm. afsnittets indledende observationer. For det første virker det pudsigt, at eleverne igennem undervisningen udelukkende informeres om emner, der overvejende omhandler kroppens anatomi og fysiologi, når kompetencemålene netop peger på, at eleverne skal fremme sundhed og vurdere normer og rettigheder. Det synes at være målsætninger, der peger i to forskellige retninger på to forskellige taksonomiske niveauer. Dernæst bringer det en opmærksomhed på, om seksualundervisningen er meningsfuld for eleverne,

hvis lærerne ikke længere underviser i reproduktionens biologi, som vejledt af kompetencemålene.

Der synes altså at være en normativ konflikt imellem lærernes gøren, og hvad de bør gøre. I den forbindelse kan der peges på, at seksualundervisningen i en lang årrække udelukkende har været varetaget af biologilæreren, der nøgternt gennemgik kroppens *ufarlige* anatomi, og som først ved udgangen af årtusindeskiftet begyndte at inddrage intime emner om normer og følelser (Gjerløff, 2022). Et billede som forfatterne, og måske læseren, kan nikke genkendende til fra egen tid i grundskolen. I dag lever vi imidlertid i en samtid kendetegnet ved en stadig stigende seksualisering og pornificering. De unge bombarderes på de sociale medier med billeder af glorificerede kroppe, som opstiller nye idealer for kropslig selvforståelse. Ligeledes er alskens pornografisk materiale kun ét klik væk, hvori professionelle aktørers ydeevne og tilfredsstillelse kan bidrage til en fejlagtig opfattelse af sex og seksualitet (Agustín & Faber, 2020). Seksualundervisningen er altså blevet aktuel ift. en række emner, som var mindre relevante førhen. Det stiller krav til lærerens didaktiske overvejelser og spørgsmålstejn ved, om det nødvendigvis er biologilæreren, der er det oplagte valg, når seksualundervisningen inddrager intime emner om fx onani, deling af nøgenbilleder og forventninger til sex, der kan være personlige og virke grænseoverskridende. Emnerne taler samtidig ind i samtiden, og læreren skal derfor overveje, hvordan de disse indtænkes i seksualundervisningen, fordi det forbereder eleverne på livet. Ifølge Lektor og specialist i seksualundervisning Marianne Støle-Nilsen viser forskningen, at ”seksualitetsundervisning hjælper unge til å bli forberedt på livet generelt, spesielt knyttet til å ha gode og sunne relasjoner, og til en positiv utvikling av personlighet og selvbestemmelse” (2022, s. 23). Seksualundervisningen har altså gennemgået en udvikling fra kun at omhandle den menneskelige anatomi til nu at indtænke elevernes personlige perspektiver. Indholdet i seksualundervisningen er altså motiveret igennem et elev- og lærerperspektiv, og det bør overvejes om det ikke også er meningsfuldt for eleverne at kunne behandle og forholde sig til deres egen, og andres, krop, køn og seksualitet.

På baggrund af denne indledning, vil læserne af dette bachelorprojekt, få et indblik i vores interesse for seksualundervisning, der bl.a. udgøres af opmærksomhederne, som er introduceret i dette afsnit. Vi er nysgerrige på, hvordan biologilæreren med fordel kan indgå i et kollegialt samarbejde om seksualundervisning, så den bliver meningsfuld for eleverne i en tid med mange nye udfordringer - personlige som professionelle - som kræver, at eleverne og læreren føler sig trygge. Dette har udmundet i følgende problemformulering.

Problemformulering

Hvad kendetegner en nutidig seksualundervisning, og hvordan kan biologilæreren og kollegaer samarbejde om udvikling af seksualundervisning, så den er meningsfuld for eleverne og indtænker tryghed for eleverne og læreren?

Læsevejledning

Indledningsvist præsenteres læseren for den empiriske metode i projektet. Med afsæt i Thomas T. Engsig samt Svend Brinkmann og Lene Tangaards teorier, belyser og argumenterer afsnittet for undersøgelsesdesignet. Undersøgelsesfeltet bygger på tre ustrukturerede observationer af seksualundervisning og tre kvalitative semistrukturerede interviews af to lærere og et gruppeinterview af tre elever. Observanderne er udvalgt med henblik på at give et bredt billede af den seksualundervisning, der udføres, mens informanterne er valgt ud fra en intention om, at de kan belyse udvalgte områder indenfor problemformuleringen. Observationerne og interviewene er meningskondenserede, hvorfor de inddrages igennem både fortolkninger og citater.

I projektets anden del sættes seksualundervisning i et nutidigt perspektiv. Der redegøres kort for seksualundervisning igennem tiden i den danske grundskole, og dernæst dens målsætninger som del af det timeløse emne SSF. Dette gøres ved brug af litteratur af Anne K. Gjerløff og Line A. Roien. Dernæst problematiseres målsætningerne for SSF ift. den observerede undervisning, idet der peges på en modstrid imellem de to. Igennem undersøgelser fra Projekt SEXUS og Skolebørnsundersøgelsen, samt egen empiri, vises det, at modstriden kan skyldes, at seksualundervisning i et nutidigt perspektiv er blevet mere kompleks end tidligere.

Projektets tredje del omhandler, at seksualundervisningen er underlagt særlige strukturelle udfordringer, mens den samtidig er oplagt i et tværfagligt samarbejde. I den forbindelse peges der på, at opbygningen af SSF, som timeløst emne, kan bidrage til en fastlåst konformitet, hvor alle, og derfor ingen, har ansvaret for varetagelsen for seksualundervisningen. Dernæst undersøges, hvordan biologilærerens kompetencer indenfor biologi kan bidrage ind i et kollegialt samarbejde, og samtidig hvorfor biologilæreren ikke nødvendigvis kan varetage seksualundervisningen alene. Til ovenstående inddrages litteratur af Marianne Støle-Nilsen, statistik udarbejdet af Sex og Samfunn og egen empiri. Endeligt udforskes forudsætninger for et kollegialt samarbejde gennem teorier af Thomas Albrechtsen.

I projektets fjerde del undersøges det, hvordan seksualundervisningen kan blive meningsfuld for eleverne. I den forbindelse redegøres der for, hvordan seksualundervisning gøres meningsfuld igennem et fokus på motivation og elevinddragelse. Hertil anvendes litteratur af Brinkmann, Olga Dysthe, Jacob Klitmøller og Noomi L. Matthiesen o.a. De præsenterede synspunkter diskuteres med udgangspunkt i den indsamlede empiri ind i en seksualundervisningskontekst. Dernæst belyses hvilke emner elever i dag finder meningsfulde at behandle i seksualundervisningen. Hertil anvendes Sex og Samfunns statistikker for 2022 i Norge, samt en artikel, der præsenterer udarbejdelsen af det forholdsvise nye danske ungdomsprogram 'Sex med P3'. Her ses det, at statistikken og programmet berører de samme emner. Desuden behandler projektets fjerde del, hvordan lærerens professionelle dømmekraft bidrager til en meningsfuld seksualundervisning og til lærerens ansvar i at være fremtidssynet. Her inddrages folkeskolens formålparagraf og Else Skibsted et al.'s teori om den professionelle lærer. Teorien diskuteres med udgangspunkt i egen empiri og eksemplificeres med kønsopdelt seksualundervisning og pigers og drenge forventninger til sex med udgangspunkt i pornografiens indvirkning.

Projektets femte del omhandler, hvordan man som lærer får skabt et trygt rum i seksualundervisningen. Tryghed imellem lærer og elev er essentielt for, at seksualundervisningen kan lykkes. Dette belyses igennem Ole Løws teori om den asymmetriske relation mellem lærer og elev, samt Skibsteds teori om, at man som professionel lærer bevæger sig imellem tre sfærer: *privat*, *personlig* og *formel*. Afsnittet behandler desuden, hvordan korrekt anvendt humor, med udgangspunkt i teori fra Martin Einfeldt og Støle-Nilsen, samt benyttelse af eksterne undervisere, kan bidrage til en tryk seksualundervisning for både læreren og eleverne. Teorien analyseres og diskuteres med udgangspunkt i indsamlet empiri.

Hvordan projektets diskuterende og analyserende elementer kan omsættes til den faktiske seksualundervisning, behandles i projektets i sjette del. Her præsenteres konkrete råd som en lærer kan indtænke i sine didaktiske overvejelser ift. seksualundervisningen. Rådene er udarbejdet ud fra de opmærksomheder vi har fået igennem projektet ift. den gode seksualundervisning, der medtænker tryghed, meningsfuldhed og kollegialt samarbejde som set i et nutidigt perspektiv.

Projektet afsluttes med en konklusion af de vigtigste opmærksomheder og pointer i projektet, samt rådene præsenteret i en plakat (se bilag 9), som udgør projektets visuelle produkt.

Endeligt skal det nævnes, at projektet inddrager litteratur af norske Marianne Støle-Nilsen gentagende gange. Støle-Nilsen har på baggrund af norske studier udgivet noget af den nyeste litteratur indenfor seksualundervisningen, som er understøttet af undersøgelser og statistikker og den er fagfællebedømt. Bogen er anvendt idet mange af de emner, vi ønsker at undersøge, jf. problemformuleringen, berøres, hvorfor vi læner os meget op ad hende.

Derudover anvendes en statistisk rapport fra 2022 udarbejdet af Sex og Samfunn i Norge gentagende gange i projektet. Rapporten undersøger elevers og læreres forhold til seksualundervisning. Det havde været ideelt at anvende statistik, der direkte vedrører danske elever og lærere, men da disse ikke er at finde, ind i den kontekst vi undersøger, har vi måttet anvende empiri fra i Norge. Vi mener, at empiri, der vedrører den Norske grundskole, er repræsentativ i en dansk sammenhæng. Det skyldes, at Danmark og Norge ligger tæt på hinanden ift. kultur og samfundsmæssig opbygning. Samtidig falder valget på anvendelse af denne undersøgelse og Støle-Nilsens bog desuden i deres aktualitet, idet, de som nævnt, er udarbejdet i 2022, og derfor er det nyeste forskning indenfor for seksualundervisning. Af disse årsager anses den omtalte norske empiri valide kilder.

Empirisk metodeafsnit

Forud for projektets start var vi optaget af at få et overblik og indtryk af den seksualundervisning, der foregår i praksis. Vi var nysgerrige på at se, hvordan undervisningen struktureres og på at opleve den umiddelbare stemning i klasserummet. Derfor valgte vi at udføre *ustrukturerede observationer* af seksualundervisningen i forskellige klasser, som efterfølgende skulle inspirere til projektets problemformulering. Dette blev efterfulgt af kvalitative *semistrukturerede interviews*, hvor vi kunne stille uddybende spørgsmål til de opmærksomheder, der ligger til grund for problemformuleringen, vi havde fået i observationerne. Observationerne og interviewene danner grundlag for vores egen empiri og den viden vi forsøger at skabe i projektet. Projektet har derved et epistemisk formål. I bilag 1 kan ses en oversigt over dato, lokation og informant for vores observationer og interviews. Alle observander og informanter er anonymiserede.

I projektet anføres citater fra egen empiri med kursiv.

Ustrukturerede observationer

Vi gennemførte tre observationer på tre forskellige skoler, som hver bestod af to lektioner á 45 minutter. To af observationerne foregik på to byskoler i hhv. 9. klasse med en lærer med otte års erfaring og i 8. klasse med en lærervikar. Den tredje var på en landsbyskole i 7. klasse med en lærer med ét års erfaring. Læreren med otte års erfaring havde varetaget seksualundervisningen flere gange, mens det var nyt for de to andre. Observationerne er opbygget systematisk, idet første interviewer's gentagende rolle var at nedskrive stemninger og den nonverbale kommunikation, mens anden interviewer's rolle var at nedskrive den verbale kommunikation. Den stringente systematik nedbringer frihedsgraderne i selve observationerne, hvilket gør det muligt at anvende data i en evt. komparativ analyse observationerne imellem, og de to synsvinkler kan bidrage til at synliggøre eventuelle tendenser, som lå til grundlag for vores problemformulering. Derudover henvender problemformuleringen sig til en bredere publikum, idet den er formuleret på baggrund af observationer af lærere med forskellig mængde af erfaring.

I selve observationerne ønskede vi at opretholde en nysgerrighed på den enkeltes lærers tilgang, og et objektivt blik for, hvordan lærerne strukturerede deres undervisning. Derfor valgte vi, at observationerne skulle være ustrukturerede og dermed at opretholde en åbenhed overfor det uventede. Det var afgørende at få indblik i, hvad eleverne vægtede af emner i seksualundervisningen, fornemme den sociale praksis både verbalt og nonverbalt, og endeligt hvordan eleverne modtog undervisningen. Dermed kunne observationerne anvendes til at eksemplificere og kvalificere de kommende interviews. Derfor var det også vigtigt, at observandernes omgang med hinanden tangerede til den gængse adfærd, så data blev så autentisk som muligt. Kun derved blev data anvendelig som grundlag for videre udforskning. Netop denne autentiske indsigt i en gruppes dynamik, underbygges igennem observationen, idet *"Observationsstudiet er en hensigtsmæssig metode til dataindsamling, hvis man skal have adgang til en gruppes hverdagsliv, som kan være vanskelig at indfange gennem andre dataindsamlingsmetoder"* (Østergaard, 2017). Og det er præcis denne *adgang til en gruppes hverdagsliv*, vi benytter i vores studie. I den forbindelse er det også relevant, at Østergaard vælger at anvende begrebet *adgang*, og altså *retten til* eller *muligheden for at komme ind til noget*. For som udefrakommende observatører kan det ikke undgås, at vores tilstedeværelse har indflydelse på både elevernes og lærerens ageren. Man kan forestille sig, at både eleverne og lærerne er tilbageholdende e.l., fordi rummet ikke er, som det plejer at være. I selve observationssituationerne bemærkede vi, at eleverne indledningsvist var påvirket af vores tilstedeværelse, men kort efter fokuserede de på deres

lærer og stillede spørgsmål. Dette er naturligvis ikke bevis for, at eleverne agerede, som de plejer, men stemningen og dynamikkerne virkede afslappet og fokuseret på undervisningen. Ligeledes synes lærerne heller ikke påvirket af vores tilstedeværelse.

Observationer er et produkt af vores subjektive vurdering af kropssprog, toneleje og generel kommunikation fra både elever og lærere, hvilket er en svaghed, der gør sig særligt gældende ved observationer. Ved at supplere observationerne med en fænomenologisk metode igennem kvalitative interviews, bliver data i mindre grad et produkt af vores vurdering. Det skyldes, at informanterne igennem interviewene får mulighed for at udtale sig, og fordi vi kan spørge ind til elementer, som vi har bemærket i observationerne (Tanggaard & Brinkmann, 2016). Derved metodetriangleres data, hvorfor validiteten også styrkes (Aarhus Universitet, u.d.).

Semistrukturerede interview

De semistrukturerede interviews tager udgangspunkt i de opmærksomheder, vi har fået fra observationerne. På denne måde har vi haft en forhåndsviden og har kunnet spørge ind til specifikke emner, der har fået vores interesse og som blev grundlag for problemformuleringen. Samtidigt var det vigtigt for os at have et åbent sind og uden forudindtagede holdninger i tilgangen til informanterne (Tanggaard & Brinkmann, 2016). Vi havde et ønske om, at informanterne kunne udtrykke sig frit, og at emner vi ikke i forvejen havde fået øje på, kunne få plads til at blive belyst (ibid., 2016). For at sikre den røde tråd igennem interviewene udarbejdede vi interviewguides ud fra de tematikker, der er på spil i problemformuleringen, så vi i interview-situationen kan fastholde interviewet på det væsentligste. Her har vi bl.a. været interesseret i, hvor og hvordan informanterne har fundet deres inspiration til seksualundervisningen, samt hvornår og hvordan de har oplevet elevernes eller deres egne grænser været nået og særligt, hvad informanterne oplever eleverne giver udtryk for som meningsdannende seksualundervisning. Her er det vigtigt at nævne, at der har været forskellige tilgange i udarbejdelsen af interviewguidesne, ift. om spørgsmålene har skullet henvende sig de individuelle interviews eller gruppeinterviewet. Dette vil vi komme nærmere ind på senere. Se interviewguides i bilag 2-4.

Interviewene har været udarbejdet induktive, hvorfor vi med udgangspunkt i informanternes svar kan teoriudvikle ift. problemformuleringen, altså om nutidig seksualundervisning, det kollegiale samarbejde og endeligt spørgsmål om lærerens og elevernes tryghed. Der er foretaget to individuelle interviews af lærere og ét gruppeinterview af tre folkeskoleelever. De to lærere

kommer fra interviewer 2's landsbypraktikskole. At informanterne kommer fra samme skole som interviewer 2 har både fordele og ulemper. Når informanterne kommer fra samme skole, vil informanternes omgivelser og grundlag for at varetage seksualundervisningen være ens og derfor sammenlignelige. I interviewene tales der dermed ud fra samme virkelighed om det tema, der ønskes undersøgt. Derudover kan vi etablere et bredere billede af lærere, der kan varetage seksualundervisningen i grundskolen, fordi informanterne er valgt ud fra at have forskellig mængde af erfaring og faglig baggrund. Vi har valgt at interviewe en lærer med otte års erfaring, der har biologifaglig baggrund, og som derved fra læreruddannelsen har fået seksualundervisning fra et biologifagligt synspunkt, samt en lærer med 27 års erfaring, der ikke har nogen seksualundervisningskompetencer med fra læreruddannelsen. Udover det brede perspektiv er valget desuden foretaget ud fra en interesse i at undersøge, hvordan lærere på tværs af undervisningsfag kan samarbejde i at gøre seksualundervisningen aktuel for eleverne.

Intervieweren, der har kendskab til informantens livsverden, vil have en fordel i, at nogle ting vil være indforstået de to parter i mellem, fx skolens struktur, kendskab til informantens klasser og tilhørende udfordringer m.m. Herved kan meningskondenseringen lattes. Omvendt kan intervieweren komme til at overse nogle vinkler, der er værd at belyse for personer, der ikke har kendskab til denne livsverden. Dette kan interviewer 1, der ikke kender informanten på forhånd, afhjælpe. På denne måde sikrer vi, at flere synsvinkler bliver afdækket, og det er samtidig med til at højne reliabiliteten for interviewet.

Udover de to lærere har vi foretaget et valg om også at interviewe tre grundskoleelever, da der i problemformuleringen ligger en interesse i at undersøge elevperspektivet i seksualundervisningen. Idet en lærer kun kan gisne om elevernes livsverden, finder vi det særligt vigtigt, at eleverne også får mulighed for at fremlægge deres synspunkt for, hvad de synes er vigtigt at have med i seksualundervisningen.

Eleverne, der medvirker i gruppeinterviewet, kommer alle fra samme 9. klasse og har været med i en af de observerede seksualundervisninger. Herved kan vi spørge ind til konkrete øvelser, der har indgået i undervisningen og på den måde have et fælles tredje i samtalen. Da seksualundervisning er et følsomt og for mange intimt emne, specielt for elever, der sidder overfor to voksne interviewere, har vi valgt gruppeinterviewmetoden. På denne måde får eleverne mulighed for at støtte sig op ad hinanden, og det kan måske virke mindre intimiderende at dele

nogle af de holdninger, de kan have til seksualundervisningen. Her er det desuden vigtigt, at vi får skabt et rum, hvor eleverne kan føle sig trygge, og at vi afmystificerer emnet.

Interviewguides

Til interviewene er der som nævnt udarbejdet interviewguides. Se bilag 2-4. Idet problemformuleringen indeholder fire elementer, var det oplagt at udarbejde fire kategorier. Kategorierne er *nutidig seksualundervisning*, *kollegialt samarbejde*, *meningsdannende seksualundervisning* og *tryghed ift. lærer og elever*. I udformningen af selve spørgsmålene, var vi opmærksomme på, at stille spørgsmål *omkring* kategorierne i stedet for at stille åbne spørgsmål direkte til emnet. Risikoen ved sidstnævnte er, at spørgsmålene bliver for overvældende, fordi informanterne ikke ved, hvor de skal starte. Deres vidensrepertoire er så at sige for stort. Derfor er det interviewers opgave at gøre spørgsmålene overkommelige og konkrete. Ift. meningsdannende seksualundervisning har vi fx spurgt en lærer om, hvad vedkommende mener "*at eleverne bør lære noget om [ift. seksualundervisning]?*". Spørgsmålet er introducerende (Østergaard, 2017) og fænomenologisk, men en besvarelse kræver ikke nødvendigvis nogen bagvedlæggende teori. Det er blot en indsigt i lærerens holdninger. Derfor kan der også stilles opfølgende og sonderende spørgsmål, som det semistrukturerede interview jo netop tillader, så svaret bliver forankret i lærerens didaktiske overvejelser, hvorved det kan anvendes med højere validitet i analysen. Svaret kan også holdes op imod kendt teori, hvorved det indgår som en holdning baseret på erfaring. Disse opmærksomheder lå til grund for det første interview, som vi lavede. I de efterfølgende interviews valgte vi derudover at inddrage eksempler fra det første interview, så vi fik flere udtalelser - underbyggende som modstridende - fra flere informanter. Vi spurgte bl.a. ind til kollegialt samarbejde, idet læreren i det første interview havde nævnt, at flere lærere med humanistisk baggrund kunne varetage seksualundervisningen eller visse aspekter af den.

Det sidste interview vi foretog, var et gruppeinterview med elever. Spørgsmålene var udarbejdet ud fra samme refleksioner som præsenteret ovenover, men vi var særligt fokuserede på at distancere samtalen, så den ikke blev grænseoverskridende og for personlig eller privat. Til dette formål havde vi indledningsvist i interviewet en snak med eleverne, hvor vi forsøgte at skabe et rum, hvor det er tilladt at tale om intime emner. Vi var opmærksomme på at fortælle eleverne, at samtalen naturligvis blev anonymiseret, og at intet kunne spores tilbage til dem. Vi fandt det desuden vigtigt at informere eleverne om, at intet blev videregivet til lærere eller klassekammerater, som de skulle møde efterfølgende. Det, mente vi, var både etisk forsætteligt,

og en måde hvorpå vi kunne skabe et trygt rum. I selve interviewsituationen fortalte vi til en start lidt om os selv. Vi beskrev, hvori vores interesse for seksualundervisning ligger, og hvorfor vi gerne ville interviewe dem. Det tydeliggjorde vores intentioner, hvilket vi anså som vigtigt. Dernæst havde vi udarbejdet en række billeder, som vi mente repræsenterede seksualundervisning. Se bilag 5. Eleverne blev bedt om at udvælge hvilke(t), de mente bedst repræsenterede seksualundervisning og at forklare deres valg. Eleverne kunne vælge et *ufarligt* billede, hvis de ikke var komfortable med andet, og det fik samtalen i gang, hvilket var hensigten. Derudover havde vi indlagt en øvelse, hvor eleverne skulle vælge emner indenfor seksualundervisningen, som de fandt relevante. Se bilag 6. Begge øvelser skulle gøre samtalen mere konkret og åbne op for opfølgende spørgsmål. Derudover lå det os konstant på sinde at dreje spørgsmålene, så øvelserne omhandlede hvilke emner, eleverne mente *nogle andre* ville synes var relevante indenfor seksualundervisningen. Det skulle distancere intimiteten, så samtalen også kunne indeholde emner som sex, onani og grænser, som kan være vanskelige at snakke om.

Meningskondensering

Forud for meningskondenseringen er observationerne nedskrevet i noteform og interviewene transskriberede ud fra lydoptagelser. Ud fra noterne og transskriberingerne har vi meningskondenseret de væsentligste pointer. Da observationerne lå forud for problemformuleringen, har vi meningskondenseret i forhold til de elementer, der gik igen i observationerne. Meningskondenseringen af interviewene er i stedet inddelt efter de fire elementer, der indgår i problemformuleringen, hvortil særlige opmærksomhedspunkter desuden træder frem. Det er disse pointer og opmærksomheder, som vil indgå i projektet som analyse og diskussion af litteratur og statistikker (se eksempel på meningskondensering for interview og observationer i bilag 7 og 8).

I meningskondenseringen af interviewene, har der været en bevidsthed om, at informanternes svar altid er konstruerede (Tanggaard & Brinkmann, 2016). Det er ikke muligt som interviewer at opleve den præcis samme virkelighed, som informanten forsøger at videregive (ibid., 2016). Skævvridningen sker, når informanten oplyser og fortæller om sine erfaringer, og igen når de fortolkes af interviewer. Dette styrkes yderligere, idet empirien konstrueres på baggrund af en meningskondensering. Dette kan dog undgås til en vis grad, ved at spørge yderligere ind til de ting, vi ikke er sikre på at have forstået rigtigt, og samtidig har vi mulighed for at kontakte informanten igen og stille afklarende spørgsmål til det foretagende interview.

Seksualundervisningen i et nutidigt perspektiv

I det følgende belyses seksualundervisning i et nutidigt perspektiv. Seksualundervisningen har ændret sig meget, og gør det stadig, hvor særligt målsætningen i SSF stiller nye krav. Målene fordrer, at læreren varetager emner, som ikke tidligere var aktuelle, hvilket medfører en stigning i kompleksitet ift. taksonomi og krav til lærerens kompetencer. Indledningsvist redegøres kort for udvalgte historiske nedslag i seksualundervisningen, hvorefter der stilles skarpt på omtalte nye udfordringer.

Fra torsoer uden underliv til spørgsmål om kropsidealer

Undervisning i menneskets anatomi og seksualitet har været under stadig udvikling og forandring. Op til 1930'erne tog seksualundervisning i menneskets anatomi udgangspunkt i en gennemskåret eller åben menneskelig torso uden underliv. Undervisningen var intetkønnet og den menneskelige krop var fremstillet uden ind- eller udgange. Med indførelse af faget "Biologi" i 1960 kom emnet om den Kønnet formering på dagsordenen, og med udgangen af 1960'erne indeholdt biologibøgerne nu en beskrivelse af sædcellens befrugtning af ægcellen - dog uden en forklaring af "Det Umulige Møde", der beskriver hvordan de to celler kommer i kontakt med hinanden. Undervisningen er altså stadig karakteriseret ved en nøgtern gennemgang af kroppens anatomi uden uvedkommende personlige indspark. Denne tilgang ændres imidlertid frem mod 1975'erne, hvor fagbøgerne nu indeholder billedserier af tværsnit af både kvindelige og mandlige kønsorganer, der viste, hvordan penis penetrerer skeden i samlejet. Fokus var dog stadig på at informere, og der var et særligt ønske om afholdenhed, som blev formidlet igennem væmmelsen ved ildelugtende kroplugte i puberteten. Undervisningen omhandlede altså ikke, hvordan forplantningen foregik, men snarere hvorfor man skulle lade være. Først frem mod år 2000 blev der stillet skarp på den affektive side af sex, og hvordan det kan være rart og lystbetonet (Gjerløff, 2022). Lysten blev dog stadig omtalt negativt og som årsagsforklaring til køns sygdomme samt argumentation for brug af prævention under et slogan om, at "Sex er dejligt, sex er sjovt, og netop derfor er sex farligt" (ibid., s. 258). Kønsorganerne omtales ud fra et perspektiv om funktion ift. reproduktion, og manden gøres til den aktive aktør i samlejet og kvinden den passive i den heteroseksuelle omgang. Samtidig normaliseres samtalen og åbenheden for emner om homoseksualitet og regnbuefamilier. Seksualundervisningen forbeholdes altså ikke længere forholdet imellem mand og kvinde, men forsøger i stedet at inddrage og omfavne flere retninger og aspekter af seksualitet. Noget, som bestemt ikke var muligt førhen

(Roien, Simovska, & Graugaard, 2018a). Undervisningen om menneskets anatomi og seksualitet har altså udviklet sig gennem årene. Den er gået fra udelukkende at informere til at have en mere undervisende karakter frem mod år 2000, hvor intime emner som fx normer for køn og krop vinder indpas. Seksualundervisningen omtales stadig som et følsomt felt for både elever og lærere (Gjerløff, 2022).

Med seksualundervisningens indførelse i 1970, har den altså været under stadig forandring. I dag er seksualundervisningen et ben i trio'en køn, krop og seksualitet, der indgår i det obligatoriske emne SSF, der blev oprettet med Folkeskoleloven i 1993 (danmarkshistorien.dk, 2012). Emnet er timeløst og ikke underlagt et egentligt fag, og skal indgå i undervisningen på alle årgange. Det er skolelederens opgave at beslutte, hvilke fag SSF skal foregå i (Børne- og Undervisningsministeriet, 2021). Kompetencemålene for SSF er, at "eleven kan fremme egen og andres sundhed og trivsel med udgangspunkt i demokrati og rettigheder", og at "eleven kan vurdere normer og rettigheder for krop, køn og seksualitet i et samfundsmæssigt perspektiv" (ibid., s. 8). Det er iøjefaldende, at de vejledende mål ikke indeholder hverken viden eller færdigheder indenfor den menneskelige anatomi, som seksualundervisningen førhen ellers overvejende omhandlede. I stedet lægges der nu vægt på en ny dimension i form af en vurdering af normer og rettigheder. Den tidligere objektive og ufarlige tilgang til seksualundervisning, som et redskab til redegørelse for menneskets anatomi (Støle-Nilsen, 2022), er udskiftet med en normativ målsætning på et væsentligt højere taksonomisk niveau. Denne umiddelbare kontrast rejser et spørgsmål om, hvorvidt seksualundervisningen er fyldestgørende, når den reduceres til et spørgsmål om anatomi eller om normativitet, eller den må udgøres af en sammensmeltning af begge. Dette udfoldes i det følgende.

Mellem anatomi og normativitet

Gennem en karakterisering af indholdet fra de tre uafhængige observationer af seksualundervisning, varetaget af biologilærere, var der tydelige fællestræk. I alle lektioner var undervisningens omdrejningspunkt den menneskelige anatomi, mens emner som seksuelt overførte sygdomme og prævention blev berørt. Én lærer viste anatomiske illustrationer af de mandlige og kvindelige kønsorganer, mens en anden omtalte kroppens erogene zoner, samt hvordan man varsomt bør berøre sin partner. Seksualundervisningen i de tre klasser indeholdt samlet set mange informerende og forebyggende elementer, og lærerne syntes meget optaget af undervisningens anatomiske del. I et efterfølgende gruppeinterview af tre elever blev det imidlertid

tydeligt, at eleverne også var optaget af seksualundervisningens emner om respekt mellem medmennesker, forventninger til sex og kroppens idealer. Det er opmærksomheder, som andre unge også har, viser en undersøgelse fra Projekt SEXUS fra 2018. Af undersøgelsen fremgår det, at 9 % drenge og 18 % piger mellem 15-24 år er utilfredse med deres udseende (Frisch, et al., 2019, s. 297). Ligeledes viser Skolebørnsundersøgelsen fra 2018, at antallet af danske piger i grundskolen, som føler sig for tykke, stiger fra de er 11 til 15 år fra 30 % og helt op til 47 % (Rasmussen, et al., 2019, s. 49). Omvendt viser undersøgelsen, at 11 % af 11-årige drenge føler sig for tynde, hvilket stiger til 20 %, når de er 15 år (ibid., 2019, s. 50). To tendenser som ikke har ændret sig siden 1994. I forlængelse af tidligere omtalte elevinterview, påpeger eleverne også, at de synes seksualundervisning om prævention er vigtig. Projektet SEXUS viser, at 85 % af unge mellem 15-24 år havde brugt prævention indenfor det seneste år (Frisch, et al., 2019, s. 422). Dermed peger empirien altså på, at eleverne finder det meningsfuldt at få undervisning i prævention og kropsidealer, hvor SSF altså peger på sidstnævnte. Derudover er det iøjefaldende, at så mange unge mennesker føler, at deres krop er forkert. Man kan henledes til at tænke, at seksualundervisningen i de sidste knap 30 år ikke har været tilstrækkelig ift. undervisning om kropsidealer. Ellers burde tendensen være nedadgående. Omvendt beskriver empirien ikke konsekvenserne ved et totalt fravær af seksualundervisning i grundskolen. Måske seksualundervisningen i virkeligheden forhindrer en yderligere procentvis stigning i de unges negative selvbilleder. Alligevel synes det ene kompetencemål for SSF om normer for krop, køn og seksualitet ikke at være opnået, hvilket understreger vigtigheden af, at en nutidig seksualundervisning prioriterer intime emner. En biologilærer påpeger under et interview, at emnerne altid har været der, men at de er særligt aktuelle i dag, hvor sager om MeToo ser dagens lys. Læreren tilføjer, at flere lærere med humanistiske fagpakker efterhånden kan se mening i at varetage seksualundervisning, idet emnerne ikke nødvendigvis kræver nogen biologifaglig baggrund. Lærerne, vi har interviewet og haft samtaler med, nævner uafhængigt af hinanden, at emnerne i stedet kræver, at lærerne skal føle sig komfortable med de intime emner. Ellers oplever de, at eleverne bliver så distanceret fra undervisningen, og at de ikke hører efter. Det betyder, at fordi seksualundervisningen nu breder sig ud over den anatomiske del, så fordrer den, at læreren har andre kompetencer end blot fagfaglige. Derfor er det heller ikke længere givet, at det som førhen er biologilæreren, der varetager seksualundervisningen, hvis vedkommende mangler kompetencer indenfor seksualundervisningen nye del.

Opsamling

En nutidig seksualundervisning kan altså karakteriseres ved at indeholde undervisning om menneskets anatomi og et vejledende mål om normer ift. krop, køn og seksualitet, hvilket man tilsyneladende ikke er nået i mål med endnu. Derudover stiller eleverne sig nysgerrige ift. intime emner men bliver distancerede, hvis de oplever en lærer, der ikke er komfortabel med at adressere emnerne. Kort sagt er seksualundervisningen blevet mere kompleks, fordi nye og normative emner gør sit indpas. Det er igennem dette nutidige perspektiv på seksualundervisningen, temaer om kollegialt samarbejde, meningsfuld seksualundervisning og elevernes og lærerens tryk vil blive belyst i de følgende afsnit. I det følgende inddrages og uddybes nogle af de opmærksomheder, såsom læreransvar og undervisningens indhold, der er synliggjort i dette afsnit.

Kollegialt samarbejde

En af de problemstillinger, der blev berørt i forrige afsnit, er spørgsmålet om seksualundervisningens indhold. Idet seksualundervisningen i et nutidigt perspektiv er blevet pålagt en ny og normativ dimension, er det ikke længere nødvendigvis oplagt, at undervisningen pålægges biologilæreren, som den er blevet tidligere. Det rejser nogle åbenlyse spørgsmål, der bl.a. omhandler, hvem der så skal varetage undervisningen, og hvordan det lader sig gøre på et organisatorisk plan. Dette afsnit vil forsøge at komme med et bud på, hvordan det kollegiale samarbejde kan danne afsæt for udarbejdelsen af nogle af de nyopståede udfordringer, som skolen og lærerne står overfor i seksualundervisningen. Det er et element i problemformulering.

Jamen, sådan har vi jo altid gjort

De fleste lærere kender nok til rutinelåste kolleger. De kolleger, der sidder bagerst i lokalet, uden noget særligt engagement for nytænkning. For dem har rutinerne længe været fastsat, og selv en ny og ambitiøs lærer kommer på overarbejde, hvis den indstilling skal ændres. Enhver forespørgsel besvares kortfattet og gerne med, at ”det har vi prøvet” eller ”sådan har vi jo altid gjort”.

Omend ovenstående er anekdotisk og skal læses med et smil, så er et samarbejde ikke givet på forhånd. I seksualundervisningen er samarbejdet særligt udfordret, fordi SSF, som nævnt, er et timeløst emne, der ikke indgår i nogle fag. Det betyder, at seksualundervisningen ligger ud

over fagenes normale pensum, og er altså noget, som lærerne skal tage sig tid til på bekostning af noget andet. Det skaber et spændingsfelt, hvor skolen skal prioritere seksualundervisningen ved at fravælge noget andet (Roien, 2018b). Dette spændingsfelt blev synliggjort for os, på en lidt uheldig måde, under en observation. I en sidebemærkning sagde en elev, at deres dansklærer havde sagt, at "*Uge Sex kan vente, det kan Tarantino ikke*". Det viste sig, at dansklæreren havde droppet alle lektioner i seksualundervisning i Uge Sex til fordel for danskundervisningen. Omend bemærkningen blev sagt med et glimt i øjet og med humoristiske undertoner, sender det et budskab til eleverne om, at seksualundervisningen nedprioriteres til fordel for skolens andre fag. Læreren prioritering kan have adskillige årsager, og i den forbindelse kan der muligvis peges på nogle organisatoriske udfordringer, fordi læreren skal prioritere seksualundervisning frem for sit eget fags pensum. Støle-Nilsen peger i den sammenhæng på, at "for at seksualitetsundervisningen skal bli noe som hele skolen er involvert i, må den også få plass i samarbejdstiden, og den må legges inn i årsplaner/årshjul og lokale læreplaner" (2022, s. 154). Hun mener, at seksualundervisningen skal have plads i samarbejdstiden, og at den skal være en del af årsplanene. Det er noget som en del lærere bakker op om, viser en undersøgelse udført af Sex og samfunn i Norge fra 2022. 40 % af de adspurgte lærere svarede, at seksualundervisningen kunne forbedres med obligatoriske skemapositioner indlagt i årsplanen (Røsok & Solli, 2022). Det betyder, at mange af de norske lærere faktisk er villige til at indskrænke deres egne fags timetal til fordel for seksualundervisningen, så det samlede timetal stadig går op. Det er nok usandsynligt at forestille sig, at der på samfundsplan indlægges obligatoriske skemapositioner til seksualundervisningen. I stedet kan lærerne foreslå deres skoleledere, med undersøgelsen som belæg, at formaliteterne omkring seksualundervisning tydeliggøres, hvis seksualundervisningen skal prioriteres.

Udover nogle organisatoriske udfordringer ift. prioritering af seksualundervisning, efterspørger lærerne også bedre kompetencer indenfor varetage af seksualundervisning. Støle-Nilsen mener, at "at seksualitetsundervisning kan oppleves vanskelig for flere lærere fordi de mangler kompetanse og er usikre på sitt ansvar" (2022, s. 11-12). Ligeledes kan man læse i undersøgelsen fra Sex og Samfunn, at kun 12 % mente de fik kompetencer indenfor seksualundervisning fra egen uddannelse. Noget som 70 % ønskede læreruddannelsen tog vare om (Røsok & Solli, 2022). Iflg. forskningen kan der altså være udfordringer knyttet til en oplevet mangel på kompetence. Det sætter spørgsmålstegn ved, om lærerne overhovedet har de nødvendige kompetencer til at varetage seksualundervisning, om de kan varetage nogle af emnerne og i så fald hvilke. Det er interessant ift. biologilæreren som netop har en unik mulighed for at bidrage med

viden og færdigheder om seksualundervisning, som andre faglærere ikke nødvendigvis besidder, fordi der er et kompetenceoverlap imellem biologi og seksualundervisning.

Biologilærerenes iboende bidrag til et kollegialt samarbejde

I et interview med en lærer, spurgte vi vedkommende, hvem der varetager seksualundervisningen på deres skole. Læreren sagde:

”Vi ved jo, at, i hvert fald, at dem [lærerne], der har biologi, de kommer omkring, i hvert fald, sådan det mest tekniske omkring det [anatomi], og det ved vi jo, at det er jo i årsplanen, så det, det skal de jo”.

Informanten har været lærer i 27 år, og udtalelsens store indhold af selvfølgeligheder kan tolkes som om, at den anatomiske del af seksualundervisningen har været forventet varetaget af biologilæreren. Denne selvfølgelighed blev også synliggjort igennem vores observationer, som alle var varetaget af biologilærere. Ligeledes påpeger Støle-Nilsen, at ”ut fra fagets egenart og læreplanerne er det noe tematikk det er naturlig å legge til enkelte fag. Kroppslige forandringer i puberteten og prevensjon kan være typiske temaer i naturfag” (2022, s. 155). Empirien peger altså på, at seksualundervisningens anatomiske del historisk set har været varetaget af biologilæreren med et udgangspunkt i fagets egenart. Det understøttes også af Fælles mål for biologi. I målene står der, at eleverne skal have ”viden om menneskets bevægeapparat, organsystemer og regulering af kroppens indre miljø” og ”viden om menneskets udvikling og reproduktion fra undfangelse til død” (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). I det første vidensmål refereres der til kroppens homøostaser (kroppens indre ligevægte). Det kunne fx være bugspytkirtlens sekretion af insulin til blodbanen som respons på en forhøjet koncentration af glukose i blodet. Det må siges at være plausibel viden jf. LEP-loven Bilag 2 kompetenceområde 4 om kerneområderne for biologi for læreruddannelsen (LEP-loven, 2015, 8. september). Det betyder, at fordi biologilæreren har viden om kroppens homøostaser, vil der være kortere vej til at forstå hormonerne LH og FSHs inducerende effekt på den kvindelige menstruationscyklus, end hvis man ikke havde kompetencer indenfor biologi. Ligeledes, og måske mere oplagt, er vidensmålet om menneskets udvikling og reproduktion, idet det taler direkte ind i seksualundervisningen. Det omhandler netop den menneskelige anatomi og fysiologi, samt den kønnede celledeling, meiosen. Pointen er, at biologilæreren har nemmere adgang til seksualundervisningens anatomiske del, fordi biologilæreren fra læreruddannelsen har kompetencer indenfor

disse, end lærere uden kompetence i biologi. Det vil også gøre sig gældende for biologilærere, der ikke har modtaget undervisning i seksualundervisning fra læreruddannelsen, fordi de kan bygge oven på et stillads af anatomisk viden. Dvs., at selvom vi som mennesker har gået i livets skole og gjort os erfaringer om blomsten og bien, så giver det alligevel mening ind i en undervisningsramme, at lærere varetager emner og fag, som de har undervisningskompetence i - hvilket i øvrigt stemmer overens med regeringens målsætning om 95 % kompetencedækning i folkeskolen (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022). Det betyder, at der med afsæt i biologilæreren vil være en vis underforstået forventning til, at biologilæreren varetager seksualundervisningens anatomiske del. Biologilæreren har dermed, i kraft af sit fags egenart, et iboende bidrag til seksualundervisningen. Men biologiens bidrag er imidlertid ikke nødvendigvis fyldestgørende for seksualundervisningen, fordi undervisningen også skal indeholde intime emner. Biologilæreren kan derfor ikke varetage undervisningen alene, men må i stedet være indstillet på et kollegialt samarbejde.

Et oplagt tværfagligt samarbejde

Et samarbejde er ikke givet på forhånd. Det kræver åbenhed, gensidig tillid og respekt parterne imellem, og det skal være muligt at udfordre hinanden med svære spørgsmål. Derudover skal parterne have en reel interesse og motivation for at ændre og forbedre den fælles praksis (Albrechtsen, 2013b). Ligeledes er der nogle strukturelle betingelser, der skal være opfyldt. Ledelsen skal opmuntre til fællesskab, og de professionelle skal have mulighed for at mødes og tale sammen. Til gengæld har det professionelle samarbejde et potentiale for at udvikle de involverede, så de i fællesskab kan forbedre egen og elevernes mulighed for læring (ibid., 2013a).

En måde at etablere et sådant samarbejde på, er omkring den tværfaglige undervisning, hvor lærere med forskellig faglig baggrund forsøger at belyse en opgave fra fagenes respektive vinkler (Andersen & Linderoth, 2018). Seksualundervisning står i en særlig position ift. det tværfaglige samarbejde, fordi den er sit eget uafhængige emne, der ikke strækker sig direkte ind i skolens øvrige fag. Dvs., at lærerne kan vælge at belyse en sag indenfor seksualundervisning, uden at være bundet af målene for skolens andre fag. I et tværfagligt samarbejde, kunne det fx problematiseres, at det i langt overvejende grad er kvinder, som bruger prævention. Her kunne eleverne få viden om prævention igennem biologien, lave statistik i matematik og diskutere

ligestillingsproblemer i samfundsfag eller dansk. Derved bliver prævention belyst fra forskellige vinkler, og eleverne kan få øje for, hvordan fagene kan supplere hinanden, hvilket er en af tværfaglighedens store styrker. Det tværfaglige samarbejde betyder dermed ikke, at lærerne skal give afkald på deres fagfaglige kompetencer, men snarere at kompetencerne skal indgå som en fælles enhed. Det stiller samtidig samarbejdet i en sårbar position, fordi der opstår en gensidig afhængighed, hvor parterne skal være åbne overfor inputs og kritiske synsvinkler, hvis samarbejdet skal lykkes (Albrechtsen, 2013a), jf. afsnittets indledende eksempel.

Derudover er det, som beskrevet, oplagt, at biologilæreren varetager emner om kroppens anatomi i det tværgående samarbejde. Samtidigt er det beskrevet, at biologilæreren ikke nødvendigvis skal varetage seksualundervisningens øvrige intime emner. I et interview vi lavede med en dansklærer, fortalte vedkommende, at hendes klasse læste litteratur om deling af nøgenbillede, misbrug og samtykke. Altså emner, der ikke er biologisk funderede. Hun tilføjede, at eleverne igennem litteraturen kunne distancere sig fra emnernes barske natur, fordi litteraturen handlede om noget, nogle andre var involveret i. Derigennem kunne eleverne også spejle sig i emnerne. Pointen er, at andre faggrupper end biologi har kompetencer og virkemidler, som kan lette adgangen til seksualundervisningen. Og det skal naturligvis udnyttes i det kollegiale samarbejde.

Opsamling

I det kollegiale samarbejde om seksualundervisningen er det oplagt, at lærerne varetager områder og emner, som de har kompetence indenfor. Af den årsag pålægges det biologilæreren at undervise om kroppens anatomi, mens fx dansklæreren kan undersøge emner som misbrug og samtykke igennem litteraturen. Seksualundervisning kan med fordel indgå i et tværfagligt samarbejde, idet den er sit eget emne og derfor ikke indgår i skolens øvrige fag. Hvis samarbejdet skal fungere, skal ledelsen allokere tid og ressourcer, så de professionelle samarbejdspartnerne kan lytte og tale med hinanden. Endelig er det afgørende, at partnerne er indstillede på at samarbejde, så de i fællesskab kan løfte egen og elevernes læring. Et andet aspekt er, at lærerne i samarbejde må indtænke seksualundervisningens indhold, og i den forbindelse skal vi i det efterfølgende se, at også elevernes perspektiv må medtænkes.

Meningsfuld seksualundervisning

Det didaktiske spørgsmål om undervisningens faglige indhold er altid betydningsfuld, når undervisning skal planlægges. Her skæver læreren som oftest til det aktuelle fags vejledende fællesmål eller finder inspiration fra tilgængeligt undervisningsmateriale. Flere didaktikere vil pege på, at et særligt didaktisk element, der er vigtigt at medtænke i planlægningen af sin undervisning, er elevinddragelse. Herigennem kan man sikre sig, at eleverne føler sig set og hørt, hvilket medvirker til motivation for indholdet, og det at eleverne kan finde indholdet meningsfuldt (Dysthe, 2003). Og da vi netop er interesserede i at undersøge, hvordan seksualundervisningen opfattes meningsfuld, defineret som vigtig og værdifuld (Den Danske Ordbog, u.d.), for eleverne, og hvordan seksualundervisning kan udvikles så dette element inddrages, ligger der en stor interesse i at undersøge, hvordan elevinddragelse og motivation, kan medtænkes i planlægningen af seksualundervisningen.

Ifølge Svend Brinkmann, findes der to former for motivation. Den ene motivationsform er *drivkraft*, som han beskriver som et lystperspektiv, der har en indre påvirkning, som bidrager til driften til at lære mere. Den anden form for motivation er *mening*, et rationelt perspektiv, der beskrives som en ydre påvirkning, hvor der bidrages med en meningsfuld grund til at lære mere (Brinkmann, 2007).

Begge motivationsformer bør være til stede i undervisningen og Brinkmann påpeger desuden, at den form for motivation, der har mest betydning, er den, hvor man ikke tænker over, om man er motiveret (ibid., 2007). Dette opfyldes ved, at meningen er til stede og fremtrædende for eleverne. Men da det er læreren, der har ansvaret for at danne rammerne for, at undervisningen bliver meningsfuld, er det essentielt, at læreren har indsigt i elevernes interesser. Dette kan en opmærksomhed på at gøre *optag* af elevernes livsverden bidrage til, da det medvirker til en følelse af ejerskab hos eleverne (Dysthe, 2005). Læreren skal derved være nysgerrig på, elevernes livsverden og finde forståelse for deres interesser, motiver og anliggender (Klitmøller & Matthiesen, 2017).

I et interview med tre elever, lå der netop en interesse i at undersøge, hvilke emner de finder særligt interessante og motiverende at berøre i seksualundervisningen. Eleverne var overvejende enige og kom i fællesskab frem til følgende emner: *respekt og samtykke, prævention og seksy sygdomme og deling af nøgenbilleder*. Dette underbygges af, at flere af disse emner også

indgår i større undersøgelser for, hvad unge i dag synes er centrale at berøre i seksualundervisningen (Røsok & Solli, 2022; Gerdes, 2022). I tv-programmet ”Sex med P3”, der udkom i 2022, bliver flere af samme emner behandlet. Indholdet til de nu 20 afsnit er udarbejdet ud fra en brugerundersøgelse med flere end 300 unge respondenter fra hele landet. Målet fra produktionens side var at sikre, ”at flest mulige unge kunne afspejle sig i det materiale, der senere blev til ”Sex med P3” (Gerdes, 2022). Man kan altså forestille sig, at emner, der indgår i ”Sex med P3”, er nogen de unge har på sinde og må finde meningsfulde. Undersøgelserne er derved et redskab, der giver læreren adgang til elevernes interesser og kan derved være nysgerrig på deres livsverden i den enkelte klasse med baggrund i dette. Men spørgsmålet er, om det ud fra en almen dannende og samfundsmæssig synsvinkel vil være relevant, at læreren når omkring alle disse emner?

Ved læreren bedst?

I folkeskolens formål fremgår det, at folkeskolen skal ”[...] forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati” (Børne- og Undervisningsministeriet, 2023). Skolen har derved et alment dannende formål, som forpligter læreren på at forberede eleverne til det samfund, de skal ud at begå sig i som selvstændige individer. Læreren skal i den henseende, med baggrund i professionel dømmekraft, have et fremtidigt syn på elevernes liv, og danne dem til at kunne tage fornuftige beslutninger, der beror på ligeværd, og det demokratiske samfund eleverne kommer til at begå sig i. Den professionelle lærer skal altså i sin autoritet ”[...] tage afsæt i og udfolde folkeskolens formål, hvorved de skal repræsentere den dannelse, samfundet anser for almengyldig.” (Iskov, et al., 2020, s. 5). Derved lægges der op til, at læreren på baggrund af sin professionelle dømmekraft kan foretage kvalificerede beslutninger ift., hvad der er det bedst egnede indhold for undervisningen.

Læreren kan som nævnt støtte sig op ad fællesmålene for seksualundervisningen og på baggrund af sin faglige autoritet kunne udarbejde og planlægge en samfundsmæssig relevant og dannende seksualundervisning, som repræsenterer det samfund vi lever i i dag. På denne baggrund kan læreren træffe begrundede beslutninger for, hvad seksualundervisningen skal indeholde og berøre af emner. Det kan være emner, som eleverne i øjeblikket ikke finder interessante eller vedkommende for dem, men som senere viser sig at have stor relevans. Læreren kan

synes at have et livsperspektiv, der er længere end elevernes. For eleverne påvirkes meget af et nutidigt syn på samfundet. Dette kan bl.a. skyldes, at eleverne får mange af deres informationer igennem sociale medier (Kulturministeriet, 2021), hvilket betyder, at emner, der er aktuelle i et bestemt øjeblik, kan synes særligt vigtigt, men flygtigt idet et nyt emne kan tage opmærksomheden fra eleverne dagen efter. I et interview fortalte en lærer, hvordan hun havde inddraget elevernes optagenheder ved at behandle Umbrella-sagen fra 2015, som netop er et vigtigt emne at berøre, da deling af intime billeder er noget mange unge, kommer ud for i dag. En undersøgelse, udført af Det Kriminalpræventive Råd fra 2023, viser, at ca. 30 % unge i udskoling (7.-9. kl.) har været vidne til ulovlig billeddeling, hvilket stiger til 48 % for unge på ungdomsuddannelser (Det Kriminalpræventive Råd, 2023). Emnets aktualitet og vigtighed er altså ikke til at tage fejl af, og elevernes ønske om behandling af emnet har derved givet læreren et vigtigt indblik i deres aktuelle livsverden. Læreren fra interviewet gav udtryk for, at hele klassen synes berørt af Umbrella-sagen og foragtede de ubehageligheder, der var fulgt med den.

Men elevernes optagenheder kan ikke stå alene i udvælgelsen af, hvilke emner seksualundervisningen skal berøre. Læreren skal med sin professionelle faglighed og dømmekraft kunne træffe beslutninger om, hvad der er særlig vigtigt for eleverne at beskæftige sig med. En elev, vi har interviewet, giver netop udtryk for dette. I forbindelse med en undervisning, vi har observeret, bliver et emne som prævention og seksuelle sygdomme præsenteret. Eleven fandt det i første omgang irrelevant, da vedkomne, efter egen mening, godt kendte til de nødvendige præventionsmidler. I det efterfølgende interview, giver eleven dog udtryk for, hvor relevant emnet alligevel havde vist sig at være, da det åbnede en ny verden af måder, man kunne beskytte sig selv på. Eleven giver herved udtryk for, vigtigheden af tilegnelsen af ny viden, som på forhånd ikke synes relevant eller meningsfuld.

Planlægningen af undervisningen bliver altså et samspil mellem elevens livsverden og lærerens professionelle autoritet i en faglig dimension. For uanset hvad er det kun eleverne selv, der kan fremlægge, hvad de mener er meningsfuldt for dem, og læreren må her formå at gøre optag og på baggrund af sin professionelle dømmekraft kunne afgøre vigtigheden af, hvilke emner der skal behandles.

Lærerne mangler viden om kønsopdelt seksualundervisning

I meningskondenseringen af den indsamlede empiri peger lærere og elever på, at de udover inddragelse af elevernes optagenheder, kan finde det meningsfuldt at kønsopdele seksualundervisningen. Flere af de lærere, vi har haft samtaler med og interviewet, peger på, at de mener, det kan være godt at opdele eleverne efter deres biologiske køn. Lærerne argumenterer overvejende for den kønsopdelte seksualundervisning med baggrund i, at der kan være emner, der er *pinlige* eller *grænseoverskridende* at blive indviet i som elev, hvis det ikke omhandler elevernes eget køn. Netop denne form for argumentation, der omhandler utryghed og køns forskellige fokusområder m.m. forklarer Støle-Nilsen som en tendens, der præger de fleste lærere (Støle-Nilsen, 2022). Støle-Nilsen peger desuden på, at kønsopdeling med argumentet om utryghed ikke nødvendigvis holder stik. For man kan ikke vide, om pigerne eller drengene nødvendigvis finder tryghed ved hinanden i deres indbyrdes køn (Støle-Nilsen, 2022; Lodahl, 2018). Derudover er det ikke givet, at gruppedynamikken i de kønsopdelte grupper vil være gode, da der kan være mange indbyrdes relationer på tværs af køn, som vil have bedre af at blive sat sammen. Samtidigt kan det være uoverskueligt for elever, som er usikre på deres kønsidentitet, at blive tvunget til at kategorisere sig efter kønsnormerne (Støle-Nilsen, 2022; Lodahl, 2018). Alligevel støtter de interviewede elever delvist op om implementering af den kønsopdelte seksualundervisning, om end med en anden argumentation end lærernes. En elev siger ”Jeg ved ikke om drengene, sådan gider at høre på sådan noget [pigers forventninger til sex]”. Eleverne giver derved udtryk for, at det kan være gavnligt at kønsopdele seksualundervisningen, da nogle emner kan synes *kedelige* at berøre for det modsatte køn og ikke, at det er *pinligt* eller *grænseoverskridende*, som lærerne tænkte. Elevernes og lærerens argumenter for kønsopdelt seksualundervisning er forståelige og udpræget blandt lærere. Men som Støle-Nilsen påpeger, er det sjældent en fordel at anvende.

I interview med lærere og elever, bliver der peget på piger og drenges forskellige forventninger til sex, herunder hvilke tanker, de forestiller sig, en partner gør sig. Eleverne tog udelukkende udgangspunkt i heteroseksuelle forhold, hvorfor dette vil være i fokus i følgende eksempel. Samtalen tog udgangspunkt i, hvad eleverne mente, det modsatte køn ville finde interessant at høre om i seksualundervisningen. Pigerne i elevinterviewet gav udtryk for, at de var overbeviste om, at drenge ønskede en partner, der ser ud, og agere, på en bestemt måde, her henviste de til de kvinder, der indgår i pornofilm. Pigerne påpegede, at piger kunne gå med tanker om, at de så forkerte ud, fordi de ikke har samme udseende, og ikke nødvendigvis ønsker samme

interaktion med en seksualpartner, som de ser i pornofilm. Pigerne sætter dermed ord på, at drenge måske kan have et forvrænget billede af, hvad det vil sige at have sex på baggrund af det, de ser i pornofilm. Og dette er ikke helt forkert analyseret af pigerne. For hele 71 % af alle drenge har nemlig set porno inden de fylder 15 år (Mediesundhed for børn og unge, et al., 2021). Det er altså fra en tidlig alder, at drengenes seksuelle forestillinger bliver præget af noget, der langt fra afspejler virkeligheden. Dog ligger drenges fokus ikke på, at pigen som deres seksuelle partner skal se ud eller agere på en bestemt måde, som pigerne i interviewet ellers havde en opfattelse af, men derimod på dem selv, altså helt parallelt med pigernes (ibid., et al., 2021). Drenge går nemlig med urealistiske forestillinger om, at de selv skal kunne præstere på samme måde som manden i pornofilmene, og ud fra samme voldsomme tilgang, skulle kunne tilfredsstille kvinden i samme grad (Mediesundhed for børn og unge, et al., 2021; Støle-Nilsen, 2022). Som voksen kan man sige sig selv, at forventningerne både pigerne og drengene har til sig selv er fuldstændig urealistiske. Men hvordan skal de få indblik i, hvilke forventninger drenge og piger har til hinanden, og at forventningerne ofte påhviler dem selv og ikke partneren, hvis ikke disse tanker bliver delt med hinanden på tværs af køn i klassen. Man kunne her netop forestille sig, at piger og drenge ville have godt af at høre om hinandens forventninger om sex. Som lærer vil det være godt at få sat ord på et mere virkelighedsnært billede af sex, som er præget i langt mindre grad af porno, for netop at støtte op om denne vidensdeling. Alle der indgår i seksualundervisningen skal have samme informationer og høre perspektiverne på emnerne kønnene imellem, så de netop kan gå fra undervisningen på et oplyst grundlag og ikke med forvrængede forestillinger om en fremtidig partners lyst m.v. (Støle-Nilsen, 2022).

Den kønsopdelte seksualundervisning kan altså bidrage til negative billeder af, hvad det vil sige at være en biologisk pige eller dreng. Derudover peger en af de interviewede lærere på, at den kønsopdelte seksualundervisning kan være med til at mystificere nogle af de ting, det modsatte køn ikke hører om. Læreren tilføjer, at det kan være godt, at drenge bliver oplyst om menstruationscyklussen, og at piger bliver oplyst om drenges ufrivillige sædafgang, da det kan være med til at aftabuisere og normalisere samtalen om intime emner både i skolen og i et samfundsmæssigt perspektiv. Læreren i dette interview så på baggrund af dette ikke grund til at kønsopdele seksualundervisningen.

Man kan altså ud fra ovenstående pointer, der understreger, at kønsopdelt seksualundervisning ikke er gavnligt, undres over, hvorfor lærerne alligevel i overvejende grad finder mening ved dette. I tidligere afsnit "Kollegialt samarbejde" blev det præsenteret, at flere lærere mangler

kompetencer indenfor varetagelse af seksualundervisningen, da de ikke fra læreruddannelsens side er blevet undervist i, hvordan de skal varetage denne. Det betyder altså, at læreren mangler både viden og færdigheder indenfor seksualundervisningen, og derved evnen til kritisk stillingtagen på eget didaktiske perspektiv. Det viser sig nemlig, at lærere ofte baserer deres beslutninger på private og begrænsede forståelsesrammer, hvis kompetencerne er manglende (Støle-Nilsen, 2022, s. 98). Derved mister læreren, uden formelle kompetencer, netop den lærer professionelle dømmekraft ind i seksualundervisningen. Når dette er tilfældet, bør man være åben og undersøgende for nye input, så læreren kan udvikle en velbegrundet og didaktisk funderet seksualundervisning, dette kan fx gøres ved at være undersøgende på private holdninger til diverse emner, samt søge sparring hos kollegaer (Albrechtsen, 2013b; Støle-Nilsen, 2022).

I interviewet med eleverne forsøgte vi at fremstille pointen om, at en ikke-kønsopdelt seksualundervisning kan være med til at normalisere samtalen om intime emner, for eleverne. Eleverne kunne sagtens se pointen i ikke at kønsopdele seksualundervisningen med udgangspunkt i ovenstående argumenter. De blev efterfølgende spurgt ind til, hvordan de ville have det med, at et emne som *forventninger til sex pigerne og drengene imellem*, der kan være præget af porno, eller et emne som *onani* blev behandlet i undervisningen. Eleverne reagerede til en start med et vist forbehold, denne gang ikke på baggrund af det modsattes køns opfattelse af emnet, men på baggrund af, at de kunne forestille sig, at undervisningen med *nogle lærere* ville blive grænseoverskridende, og det ville blive utrygt at berøre netop disse emner. Følgende vil blive behandlet i næste afsnit.

Opsamling

Når læreren skal planlægge og varetage meningsfuld seksualundervisning, er det altså vigtigt, at læreren medtænker elevernes optagenheder. Dog er det vigtigt, at læreren med sin professionelle dømmekraft kan foretage begrundede beslutninger for, hvad undervisningen egentlig skal indeholde. Læreren har nemlig en viden om, hvilke emner der er særligt vigtige at behandle, uanset om eleverne finder dem relevante i nuet. For mange lærere er det meningsfuldt at kønsopdele seksualundervisningen, da de har en opfattelse af, at det kan mindske pinligheden hos eleverne på tværs af køn. Dog viser empirien at der som oftest er belæg for *ikke* at anvende kønsopdelt seksualundervisning. Læreren skal derfor, igen, være overvejende ift. ikke blindt at anvende opdelt seksualundervisning på baggrund af biologiske køn. En anden problemstilling er, kønsopdelt eller ej, at seksualundervisningen under alle omstændigheder kræver et trygt miljø.

Tryghed

Eleverne pegede i forrige afsnit på, at *nogle lærere* ikke vil være i stand til at varetage alle emner, der hører til seksualundervisningen. De henviser til en vigtig og væsentlig egenskab som læreren skal besidde - *tryghed*. Og netop begrebet tryghed synes at fylde meget, ikke blot hos eleverne, men i lige så høj grad i litteraturen. I gruppeinterviewet med eleverne gentog de flere gange, at tryghed var afgørende for, om de havde lyst til at modtage og engagere sig i seksualundervisning. For eleverne betød det, at relationen til læreren er fortrolig, og at læreren svarer ærligt og bekvemt på elevernes følsomme spørgsmål. Eleverne peger derved på, at de har et ønske om at føle sig trygge i seksualundervisningen, og at det i høj grad er trygheden til læreren, der er afgørende for, om denne tryghed kan finde sted (Støle-Nilsen, 2022).

Tryghed i undervisningen er ikke blot noget, der hører sig til i seksualundervisningen, men er et vigtigt didaktisk element i alle skolens fag. Tryghed peger nemlig direkte ind i den relationelle dimension, der er mellem elever og lærere. Trygheden opstår ikke altid naturligt, og det er den professionelle lærers opgave at forsøge denne etableret. Det er for læreren først og fremmest vigtigt at anerkende, at relationen imellem læreren og eleven er asymmetrisk og vertikal, idet læreren står med ansvaret, kompetencen og magten i klasserummet (Løw, 2017). Dog skal man, som professionel lærer, forsøge at gøre relationen ligeværdig igennem en kommunikation, der er respektfuld og peger på ligeværdighed parterne imellem (Løw, 2017). Og netop en ligeværdig kommunikation kan være med til at skabe en mere tryk seksualundervisning for eleverne og som noget elever efterspørger (Roien, Simovska, & Graugaard, 2018a). Det er af stor betydning for, om eleverne oplever sig som ligeværdige i kommunikationen og taget seriøst, at læreren er i stand til at anerkende og svare respektfuldt og uddybende på elevernes input i seksualundervisningen (Støle-Nilsen, 2022). Den klare og trygge relation er vigtig at indtænke i varetagelsen af seksualundervisningen, da den, som ved al anden undervisning, er med til at rette opmærksomheden mod, og give mening til, det fælles tredje - indholdet (Løw, 2017).

Eleverne i interviewet peger på, at de bliver utrygge, når de fornemmer, at læreren er utryk i varetagelsen af seksualundervisningen. De giver udtryk for, at de mener at kunne aflæse denne utryghed hos læreren, hvis gennemgangen af det faglige bliver klinisk, uden dialog og har en oplevelse af, at undervisningen hurtigt skal overstås. Støle-Nilsen understøtter elevernes analyse, idet hun nævner, at en god seksualunderviser ”Er trygg i rollen og viser ikke tegn på at dette [seksualundervisningen] er ukomfortabel at snakke om” (2022, s. 62). Og det er ikke

ualmindeligt, at lærere kan føle sig ubekvemme ved at skulle varetage seksualundervisningen. Ifølge Støle-Nilsen, ligger denne usikkerhed bl.a. i, at læreren er nervøs for at komme til at blive for privat eller personlig og kan komme til at føle sig tvunget til at dele private anekdoter om eget sexliv og erfaringer. Her er det vigtigt at understrege, at det ikke må stilles som krav til læreren eller eleverne at sådanne erfaringer deles, da det på lige fod med læreren stiller eleverne i en utryk situation, hvor de ikke føler de kan afkode relationen til læreren (Støle-Nilsen, 2022; Skibsted, 2018).

At bevæge sig imellem en privat, personlig og formel sfære

Læreren bevæger sig i en sfære, hvor det hele tiden er vigtigt at være opmærksom på, hvornår man er formel, personlig og privat. Else Skibsted peger på, at den faglige viden kan fungere som en stabiliserende faktor, der gør det muligt for læreren at se kritisk på egen praksis og undgå at basere sin praksis på private opfattelser og subjektive følelser (Skibsted, 2018). I stedet skal man være personligt til stede, ved at

”forhold[e] sig til sig selv og sit eget bidrag til samspillet på både en nær og distanceret måde, så man hverken lukker af for den følelsesmæssige resonans eller blive[r] så overvældet, at man mister overblik og snarere er sammen med sig selv og sine egne følelser end med den anden [eleven]”

(Skibsted, 2018, s. 385)

Dette knytter an til, at man som lærer både skal agere som faglig person og medmenneske, der resonerer følelsesmæssigt med eleven og ikke alene bliver optaget af egen tilstedeværelse. På trods af, at trykthed er en væsentlig faktor i alle skolens fag, spiller den alligevel en særlig rolle for netop seksualundervisningen. Seksualundervisningen berører mange intime emner, der har affektiv betydning for eleverne, og hvis læreren ikke formår at aflæse elevernes grænser for, hvornår de oplever trykthed, kan det som nævnt være ødelæggende for både relationen imellem lærer og elev og indholdet. Det betyder, at fordi seksualundervisningen sammenlignet med andre fag indeholder flere intime emner, vil der være en forhøjet risiko for, at elevernes og lærerens personlige grænse overskrides, hvorved seksualundervisningen bliver utryk. Derfor skal læreren i seksualundervisning være særlig opmærksom på “at kommunikere i øjenhøjde og opretholde en professionel distance” (Roien, Simovska, & Graugaard, 2018a). Derudover kan eleverne også være medvirkende til den utrykke stemning, ved at stille spørgsmål, der

rækker ind over lærerens private sfære. Her udtaler en lærer i et interview, at eleverne må spørge om alt, men at han altid forbeholder sig retten til ikke at svare. Derved er det fortsat den professionelle læreres ansvar at opretholde skellet mellem det private, personlige og formelle. En måde hvorpå den professionelle lærer kan kommunikere ligeværdigt og i øjenhøjde med eleverne er igennem humor.

Man skal da bare grine og lave sjov - eller?

Humor kan være med til at afvæbne den ubekvemhed lærere og elever kan opleve i seksualundervisningen (Støle-Nilsen, 2022). Elever, der føler sig usikre i seksualundervisningen, kan benytte sig af humor som en distancering til et emne, der i virkeligheden ligger eleven nær. Eleven kan i denne situation komme til at fremstille sig selv som tvetydig, ansvarsundvigende og flabet (Einfeldt, 2022). De fleste lærere ville i denne situation nok stille sig kritisk overfor eleven med ønske om mere seriøsitet. Dog er det vigtigt, at man som professionel lærer kan se ud over elevens uheldige fremtoning og være interesseret i elevens bagvedliggende intentioner og egentlige oprigtighed. Situationen vil i de fleste tilfælde komme af en sårbarhed og utryghed fra elevens side i at skulle virke oprigtigt interesseret i det aktuelle emne. Læreren skal så vidt muligt i denne situation stille sig oprigtigt interesseret i elevens udtalelser, da det får eleverne til at føle sig mere tryk og rolig med at skulle stille et spørgsmål igen på et senere tidspunkt. Netop dette understøtter eleverne i interviewet. En elev siger: *"Hvis der er nogen [eleverne], der spørger om noget for sjov, [...] så tror jeg faktisk gerne de vil vide det [...] de prøver at skjule det, at de faktisk gerne vil vide det"*.

De udtrykker samtidigt et ønske om, at læreren altid med fortrolighed og oprigtighed er interesseret i elevernes udtalelser, uanset hvordan de fremlægges. Samme pointe udtrykkes af Støle-Nilsen, der skriver "de [eleverne] ønsket at også at læreren var direkte og ikke ble flau av elevenes spørgsmål eller spøker" (2022, s. 61). Det er altså afgørende for eleverne, at de må anvende humor i undervisningen, men samtidig at læreren forstår, at elevernes subjektive spørgsmål skal besvares oprigtigt. Læreren kan i stedet anvende humor, når det omhandler behandlingen af generelle emner, der vedkommer alle elever. Dvs. at humoren, i elevernes øjne, kan anvendes i arbejdet med navngivningen af fx kønsorganerne, samleje, prævention m.v.

Humor kan altså anvendes i seksualundervisningen, som et afvæbnende element for utryghed i intime emner. Læreren skal som udgangspunkt med sin professionalisme altid stille sig nysgerrig over for elevernes udtalelser og se bagved den ubekvemhed, eleverne kan fremtvinge igennem inddragelse af humor. Særligt kan den anvendes i lærerens afvigelse af at gå ind i den private sfære, hvor utryghed netop kan forefindes hos lærere og elever. Alligevel peger eleverne på, at de er nysgerrige i det private aspekt - såfremt det ikke kommer fra læreren selv.

Eksterne undervisere onanerer tre gange om ugen

Eleverne i interviewet giver udtryk for at inddragelse af privatliv kan være med til at normalisere emnerne i seksualundervisningen, men at det kun er muligt at inddrage igennem en ekstern underviser. Eleverne beretter om en oplevelse, hvor Sexekspresen varetog seksualundervisningen i løbet af en hel dag. Eleverne fortalte i interviewet med stor begejstring om, hvordan underviserne fra Sexekspresen havde været hudløst ærlige i besvarelse af elevernes spørgsmål. De to undervisere havde uden problemer eller antydningen af flovhed fortalt om deres individuelle seksuelle debut, og at de onanerede tre gange i løbet af en typisk uge. Eleverne påpegede, at denne åbenhed havde været med til at aftabuisere og normalisere nogle af de meget intime emner. Det fik eleverne til at føle sig normale, da de kunne spejle sig i Sexekspresens konkretisering af emnerne (Støle-Nilsen, 2022). Eleverne blev efterfølgende spurgt ind til, hvordan deres egen lærer kunne have varetaget et emne som onani. Hertil svarede de, at hvis læreren anvender statistikker og generaliser emnet i undervisningen, uden inddragelse af privat erfaring, ville det være fint. De tilføjede desuden, at undervisningen ikke ville have haft samme effekt ift. normalisering af emnet, da der ikke nødvendigvis er en personlig tilknytning i kraft af statistikkernes og generaliseringernes distancerende egenskaber. Det er altså nødvendigt for eleverne, at deres daglige lærere er distancerede fra de meget intime emner, da de skal se dem i øjne dagligt efterfølgende, hvilket ikke er tilfældet med de eksterne undervisere. Eleverne påpeger derved, at der var en tryghed i den manglende relation til underviserne fra Sexekspresen, og at de derved ikke ville komme til at stå til regnskab for deres udtalelser senere hen. De eksterne undervisere havde derved mulighed for at være konkrete, hvilket kan være en stor udfordring for læreren, fordi vedkommende ikke kan inddrage det private element i seksualundervisningen pga. relationen til eleverne.

Opsamling

Tryghed er en af de væsentligste faktorer for en succesfuld seksualundervisning. Her er det først og fremmest lærerens opgave at etablere denne tryghed. Dette gøres igennem anerkendelse af det asymmetriske forhold, der er imellem lærer og elev, men med en samtidig opmærksomhed på at etablere en ligeværdig kommunikation parterne imellem. Dette er med til at skabe en god relation, ikke blot lærer og eleven i mellem, men også til det fælles tredje - indholdet i undervisningen. Seksualundervisningen berører mange intime emner, som kan synes grænseoverskridende at berøre for elever og lærer. Her er humor et godt redskab til at afvæbne, den utryghed de intime emner kan medbringe. Dog er det vigtigt, at læreren altid med oprigtighed og nysgerrighed besvarer elevernes spørgsmål, selvom de er gemt bag et grin. Samtidig er der en opmærksomhed på, at læreren aldrig må gå ind i den private sfære, da det er med til at skabe en stor utryghed hos eleverne. Her kan eksterne undervisere være nyttige. De kan netop, og med fordel, bevæge sig ind i den private sfære og være med til at normalisere nogle af de emner, som læreren har vanskeligt ved.

8 råd til den gode seksualundervisning

Vi har i projektet redegjort, analyseret og diskuteret en række problemstillinger om seksualundervisning under inddragelse af relevant teori og empiri. Problemstillingerne er imidlertid kun behandlet i ringe grad ift. praksis, hvor vi i følgende handleperspektiv ønsker at bidrage til seksualundervisningen i form af konkrete råd til læreren ude i klasselokalet. I den forbindelse har vi udarbejdet *8 råd til den gode seksualundervisning*. Rådene er udarbejdet ud fra de opmærksomheder, vi har fået i udarbejdelsen af dette projekt. De forsøger at bistå læreren i sine didaktiske overvejelser ift. den gode seksualundervisning, hvor der er fokus på et nutidigt perspektiv, som gør den meningsfuld for eleverne. Samtidig forsøger rådene at indfange nogle af de styrker, der er i det kollegiale samarbejde - med ledelsen og med andre lærere, og den har et særligt fokus på, hvordan den professionelle lærer kan gøre seksualundervisningen tryk for eleverne og læreren. Desuden er det vigtigt at nævne, at rådene naturligvis ikke er fyldestgørende for seksualundervisningen, hvorfor andre faktorer, end dem vi peger på, er væsentlige at medtænke i sin planlægning og udførelse. Rådene kan derfor ikke stå alene eller fungere som eksakte svar på seksualundervisningens indhold. I stedet skal rådene opfattes som rettesnor for undervisningen, som man kan vælge at anvende. Rådene er udmundet i en plakat som kan hænge på et lærerværelse (se bilag 9).

Hold dig opdateret

Seksualundervisning er et stadigt udviklende emne. Fra udelukkende at omhandle kroppens anatomi, skal undervisningen nu omhandle kritisk stillingtagen til en række normative spørgsmål om køn, krop og seksualitet. Læreren skal være i stand til at inddrage og besvare elevernes aktuelle optagenheder, så eleverne kan begå sig i en tid, der kan karakteriseres ved en øget seksualisering og pornificering. Derfor må læreren holde sig opdateret på tidstypiske problemstillinger såsom den nye Samtykkelov, så undervisningen bliver meningsfuld og relevant for eleverne. Af denne årsag, har vi opstillet følgende råd:

Hold dig opdateret – Seksualitet er ikke den samme som da du var ung

Rådet skal minde lærerne om, at seksualundervisningen skal afspejle tidstypiske problemstillinger, og at lærerne ikke kan hvile i datidige udfordringer fra deres egen tid. Lærerne har måske erfaret, hvordan homoseksuelle blev udskammet, eller hvordan HIV-smitten lagde samfund i knæ, og oplever af den årsag, og med god grund, en særlig affektiv tilknytning til emnet, hvorfor man kan være tilbøjelig til at prioritere det i seksualundervisningen over noget andet. Dermed ikke sagt, at emnerne og tematikkerne ikke er vigtige, men læreren må også indtænke spørgsmål som stealthing for at ramme elevernes aktuelle livsverden.

Inddrag din ledelse

Hvis seksualundervisningen skal lykkes, skal den være et skoleprojekt. Seksualundervisningen må ikke overdrages til lærerteamet eller den enkelte lærer, men skal være noget, som skolelederen også tager del i. Det er skolelederens opgave at sikre, at seksualundervisningen prioriteres, og at lærerne har tid til at samtale om og udvikle seksualundervisningen. På den baggrund har vi udarbejdet et råd, der skal indfange ledelsens betydning:

Inddrag din ledelse - Seksualundervisning er et skoleforetagende

I en undervisningssituation skal seksualundervisningen prioriteres på trods af noget andet. Derfor må lærerne samarbejde med skolelederen så seksualundervisningen indtænkes i skolens curriculum, og ikke bliver noget man har, hvis *tiden lige er til det*. Hvis organiseringen halter, skal lærerne gå til ledelsen.

Brug humor

Humor kan være et betydningsfuldt redskab - hvis det anvendes rigtigt. Humor kan være med til at afvæbne seksualundervisningens intime emners prekære natur ved at distancere indholdet gennem grin og latter. Indholdet bliver mindre farligt, når det anskues gennem humoristiske briller. Derfor indgår brugen af humor som et råd:

Brug humor - Husk, at bag smilene er eleverne oprigtige

For eleverne bliver humor overvejende brugt til at skabe en distance til noget, som de synes er pinligt eller grænseoverskridende at italesætte. Af den årsag er det afgørende, at læreren alligevel besvarer elevernes spørgsmål oprigtigt og med respekt. Det er også afgørende for eleverne, at læreren er meget varsom med brug af humor i sin besvarelse af elevernes subjektive spørgsmål. I stedet kan læreren med fordel anvende humor indenfor generelle spørgsmål om fx kønsorganer, der vedrører alle i klasselokalet.

Benyt det tværfaglige samarbejde

Igennem tiden har der været en underforstået forventning om, at seksualundervisningen bør og bliver varetaget af biologilæreren. Seksualundervisningens anatomiske del kan med fordel varetages af biologilæreren qua dennes kompetencer, men seksualundervisningens intime dimension kan ikke nødvendigvis pålægges biologilæreren. Derfor følgende råd:

Benyt det tværfaglige samarbejde - Bidrag med dine kompetencer

Øvrige lærere i lærerteamet bør overveje, hvilke kompetencer de kan bidrage med ind i en god seksualundervisning. Alle har forskellige kompetencer og egenskaber, der taler ind i at kunne gøre seksualundervisningen nutidig, meningsfuld og/eller tryk. Lærerne bør samtidig være nysgerrige på, hvordan deres fag er rustet til forskellige emner i seksualundervisningen som derved kan spille sammen i et tværfagligt samarbejde. Endeligt er det afgørende, at lærerne stiller kritiske spørgsmål til hinanden, så særligt undervisningens indhold om intime emner bliver mere end blot private synsninger og holdninger.

Vær varsom med kønsopdelt seksualundervisning

I litteraturen peges der på, at det som oftest kan være en ulempe at kønsopdele seksualundervisningen – noget mange lærere ellers gør nytte af i dag. Eleverne har behov for at kunne spejle

sig i hinanden og normalisere samtalen om køn, krop og seksualitet på tværs af køn, så emnerne aftabuiseres og forudindtagelser udfordres. Dette har udmundet sig i følgende råd:

Vær varsom med kønsopdelt seksualundervisning - Eleverne skal høre om andres seksualitet

Vi har valgt at inkorporere ordet ”varsom” i rådet, da det ikke skal forstås som et forbud, idet der sagtens kan findes gode argumenter for at anvende kønsopdelt seksualundervisning. Vi forsøger dog at opfordre til, at man som professionel lærer overvejer de bagvedliggende tanker for den kønsopdelte seksualundervisning, og ikke blot anvender den, fordi *det plejer vi at gøre*, men at grunden er reel og velbegrundet.

Hold dig fra det private

Tryghed er en af de væsentligste faktorer for, at seksualundervisningen kan blive succesfuld. Her peges der på, at læreren og eleverne skal befinde sig i den personlige og formelle sfære og aldrig må gå ind i den private del. Hvis læreren alligevel skulle træde ved siden af, bliver eleverne utrygge, hvilket har en negativ betydning for relationen mellem lærer-elev og elev-indhold. Rådet lyder således:

Hold dig fra det private - Eleverne vil ikke høre om dit sexliv

Rådet er skrevet med et glimt i øjet, idet vi tænker, at langt de fleste lærere godt er klar over, at man ikke fortæller om sit private sexliv til sine elever. Alligevel er rådet udarbejdet med en alvorlighed, da det har afgørende betydning for både lærerens og elevernes tryghed i undervisningen. Rådet kan give en tryghed til de lærere, der går med tvivlen om, hvor meget de skal dele om deres privatliv. Her er håbet, at det er tydeligt understreget, at man ikke skal dele noget, der er privat.

Normalisér samtalen om sex

Samtalen om intime emner i seksualundervisningen, er ikke altid lette at italesætte for hverken læreren eller eleverne. Men jo mindre vi snakker om emnerne, jo mere bliver de mystificeret. Det er derved vigtigt, at man som lærer er forgangsperson for at normalisere samtalen om netop de intime emner. Følgende råd lyder:

Normalisér samtalen om sex – Det gør eleverne trygge

Rådet taler direkte til læreren, men inddrager desuden elevperspektivet. Dog understreges det asymmetriske forhold imellem læreren og eleven, fordi det er lærerens ansvar at gøre en indsats for, at samtalen om de intime emner normaliseres. Eleverne mærker, hvis læreren føler sig ukomfortabel, og det kan smitte af. Rådet skal derved forstås som en opmærksomhed på, at hvis samtalen om intime emner er normaliseret, bidrager det til et mere trygt klasserum.

Udnyt de eksterne undervisere

Både lærere og elever, vi har haft samtaler med og interviewet, har peget på, hvor glade de har været for inddragelse af eksterne undervisere. Her peger samtlige informanter på Sexekspresen som meget dygtige til at varetage særligt intime emner, der er en stor del af seksualundervisningen. Dette skyldes den distancerede relation, der er mellem elever og eksterne undervisere. Netop de eksterne undervisere kan med fordel bevæge sig i den private sfære, noget som lærerne ikke har mulighed for. Underviserne har derved mulighed for at tale direkte til eleverne ud fra egen livsverden, hvilket eleverne tydeligt kan spejle sig i. Derved er følgende råd udformet:

Udnyt de eksterne undervisere - De kan bl.a. italesætte onani

Selvom de eksterne undervisere kan meget, er det vigtigt påpege, at de eksterne undervisere ikke kan erstatte de faste lærere. Læreren har berøring med elevernes livsverden og varetager seksualundervisningen over længere tid, også når den opstår spontant. Netop med dette udgangspunkt henvises der i rådet til, at lærerne skal *udnytte* de eksterne undervisere og ikke *overlade* undervisningen til de eksterne undervisere.

Konklusion

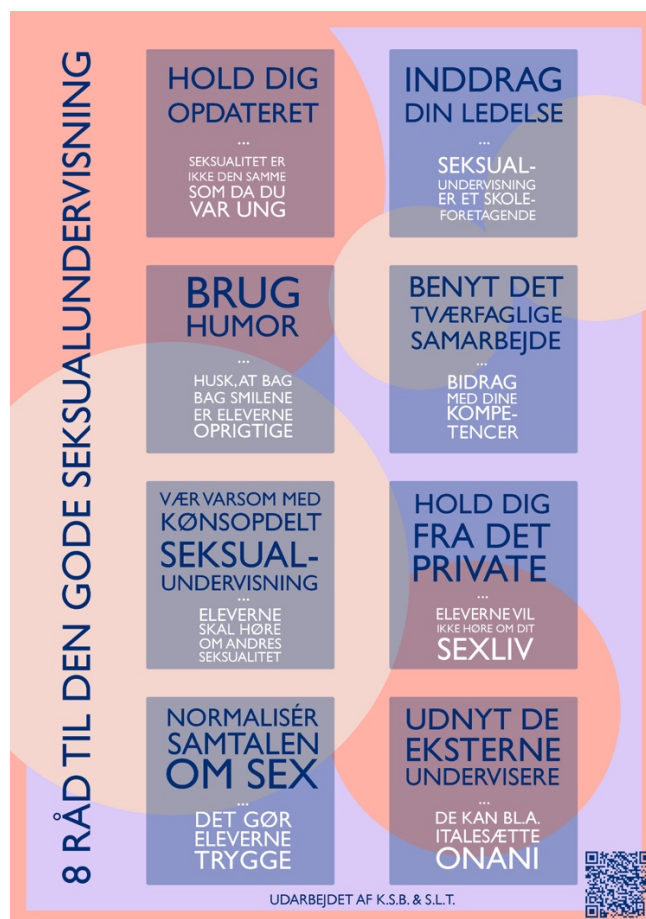
Seksualundervisningen er under stadig forandring. Fra udelukkende at omhandle kroppens anatomi pålægges den nu en ny og normativ dimension som følge af målsætningen for SSF. Det betyder, at læreren ikke længere udelukkende kan læne sig op ad den ufarlige anatomiundervisning, men må inddrage intime emner som normer, onani og forventninger til sex. Seksualundervisningen set i et nutidigt perspektiv er derfor blevet mere kompleks, idet disse nye emner kræver andre kompetencer end blot faglige. Af den årsag kan det være fordelagtigt at indgå i et kollegialt samarbejde, hvor man sparrer om at gøre seksualundervisningen meningsfuld for eleverne samtidig med, at den bliver tryk for eleverne og læreren.

I det kollegiale samarbejde om seksualundervisningen, har biologilæreren en iboende fordel i kraft af biologiens egenart. Biologilæreren kan byde ind med kompetencer om kroppens anatomi, hvorfor det er oplagt, at biologilæreren varetager seksualundervisningens anatomiske del. Imidlertid er det ikke nødvendigvis oplagt, at biologilæreren varetager den intime dimension, fordi det kræver en relation til eleverne, der baseres på tryghed, som biologilæreren ikke nødvendigvis har. Derudover skal det kollegiale samarbejde bygge på åbenhed, gensidig tillid og respekt mellem både lærer og ledelse, hvis samarbejdet skal lykkes.

Når seksualundervisningen skal gøres meningsfuld, er det afgørende at inddrage elevperspektivet. Eleverne er opdateret på de nyeste problemstillinger indenfor køn, krop og seksualitet, og de er nysgerrige på en række emner, som læreren skal indtænke i seksualundervisningen. Dette er dog med et forbehold, idet læreren, i kraft af sin professionelle dømmekraft, ved, at emner som anatomi, prævention og kønssygdomme altid er relevante – noget som eleverne måske ikke umiddelbart synes. Derudover er det sjældent meningsfuldt at lave kønsopdelt seksualundervisning, da den kan bidrage til at fastholde nogle af de misforståelser, der kan være imellem kønnene. Samtidig er det vigtigt at have for øje, at hverken gruppedynamikker eller elever med anden kønsorientering, end det biologiske køn, vil have gavn af den kønsopdelte seksualundervisning. Alligevel kan den professionelle lærer, qua sit kendskab til eleverne, i enkeltstående tilfælde med fordel vælge at anvende kønsopdelt seksualundervisning.

Hvis seksualundervisningen skal være udbytterig, så kræver det, at rummet er trygt - både for eleverne og for læreren. Den vigtigste faktor, for at dette kan lade sig gøre, er at have en god relation til sine elever. Samtidig er det vigtigt, at eleverne føler, at læreren er komfortabel ved at italesætte intime emner. Derudover har eleverne behov for at vide, at de kan spørge deres lærer om emner, der grænser til det private, uden at læreren deler personlige eller private erfaringer – det vil eleverne ikke høre om. Læreren kan også med fordel anvende humor til at distancere vanskelige emner, hvilket eleverne også gør. Nogle gange kan eleverne latterliggøre emner, hvilket kan bunde i en usikkerhed, hvorfor læreren som ofte skal besvare alle spørgsmål seriøst og oprigtigt. Endeligt kan eksterne undervisere inddrages – Sexekspressen kan anbefales – til at snakke om emner, som går for langt ind den private sfære, til at læreren kan varetage dem.

På baggrund af ovenstående opmærksomheder, har vi udarbejdet 8 råd til den gode seksualundervisning, som læreren med fordel kan anvende i sine didaktiske overvejelser ift. seksualundervisningen. Rådene, som præsenteret i en plakat (bilag 9), er som følger:

Igennem udarbejdelsen af dette bachelorprojekt, er vi blevet særligt opmærksomme på, hvor kompleks seksualundervisning er i et nutidigt perspektiv. Vi har erfaret, at det er et emne med mange underbyggende og modstridende holdninger, som skal høres og udfordres. Det er blevet tydeligt for os, at der også er behov for andre kompetencer end biologifaglige, når vi skal undervise i intime emner, der kræver et trygt rum, og som når derind hvor seksualundervisningen bliver særligt meningsfuld for eleverne. I den forbindelse har vi lært vigtigheden af, at seksualundervisning skal være et skoleforetagende, som skal prioriteres af både ledelsen og andre lærere.

Med et tak for denne gang, til jer på læreruddannelsen, tager vi seksualundervisningen med ud i praksis, bedre rustet og med større mod end før projektet.

- Kristian og Sidsel

Referencer

- Agustín, L. R., & Faber, S. T. (2020). Køn, krop intimitet og seksualitet i børn og unges liv på nettet. I G. R. Hanse, A. E. Pedersen, & S. B. Nielsen (Red.), *Køn, Seksualitet og Mangfoldighed* (2. udg., s. 91-111). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Albrechtsen, T. R. (2013a). Hvad er et professionelt læringsfællesskab? I T. R. Albrechtsen, *Professionelle læringsfællesskaber - teamsamarbejde og undervisningsudvikling* (s. 11-37). Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Albrechtsen, T. R. (2013b). Samarbejde og deprivatisering af undervisningens praksis. I T. R. Albrechtsen, *Professionelle læringsfællesskaber - teamsamarbejde og undervisningsudvikling* (s. 130-125). Frederikshavn: Dafolo.
- Andersen, P. U., & Linderoth, U. H. (2018). Tværfagligt samarbejde og progression i naturfagene. I P. U. Andersen, & U. H. Linderoth, *Biologididaktik : mellem fag og didaktik* (s. 207-235). København: Hans Rietzels Forlag.
- Aarhus Universitet. (u.d.). *Metodetriangulering*. Hentet 15. maj 2023 fra Metodeguiden: <https://metodeguiden.au.dk/triangulering>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2019). *Biologi Faghæfte*. København: Undervisningsministeriet. Hentet fra https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/Gsk_fagh%C3%A6fte_biologi.pdf
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2021). *Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab - Faghæfte 2019* (3 udg.). København: Børne- og Undervisningsministeriet.
- Børne- og Undervisningsministeriet. (5. september 2022). *Kompetencedækning i folkeskolen*. Hentet fra Børne- og Undervisningsministeriet; <https://www.uvm.dk/statistik/grundskolen/personale-og-skoler/kompetencedaekning-i-folkeskolen>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (02. Januar 2023). *Folkeskolens formål*. Hentet fra emu: <https://www.emu.dk/grundskole/uddannelsens-formaal-og-historie/folkeskolens-formaal>
- Brinkmann, S. (August 2007). Motivation gennem handling og gøremål - et pragmatisk perspektiv. *Kvan - et tidsskrift for læreruddannelsen og folkeskolen*(78), s. 91-101.
- danmarkshistorien.dk. (10. august 2012). *Lov om folkeskolen, 30. juni 1993*. Hentet fra danmarkshistorien.dk: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/lov-om-folkeskolen-30-juni-1993>

- Den Danske Ordbog. (u.d.). *Meningsfuld*. Hentet fra Ordnet.dk - Den Danske Ordbog:
<https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=meningsfuld>
- Det Kriminalpræventive Råd. (2023). *Når unge overværer digitale krænkelse*. København:
Det Kriminalpræventive Råd.
- Dysthe, O. (2003). Sociokulturelle teoriperspektiver på kundskab og læring. I O. Dysthe
(Red.), *Dialog, samspil og læring* (s. 39-76). Aarhus: Klim.
- Dysthe, O. (2005). Det flerstemmige og dialogiske klasserum. I O. Dysthe, *Det flerstemmige
klasserum : Skrivning og samtale for at lære* (s. 215-243). Aarhus: Klim.
- Einfeldt, M. (2022). Humors gavn i undervisning. I M. Einfeldt, *Humor i undervisning* (s. 56-
67). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Frisch, M., Moseholm, E., Andersson, M., Bernhard, J., & Graugaard, C. (28. oktober 2019).
Sex i Danmark - læs rapporten her! Hentet fra Projekt SEXUS en
befolkningsundersøgelse: [https://files.projektsexus.dk/2019-10-26_SEXUS-
rapport_2017-2018.pdf](https://files.projektsexus.dk/2019-10-26_SEXUS-rapport_2017-2018.pdf)
- Gerdes, S. B. (7. Oktober 2022). '*Sex med P3*' er skabt i samarbejde med over 300 unge.
Hentet fra dr.dk: [https://www.dr.dk/om-dr/nyheder/sex-med-p3-er-skabt-i-
samarbejde-med-over-300-unge](https://www.dr.dk/om-dr/nyheder/sex-med-p3-er-skabt-i-samarbejde-med-over-300-unge)
- Gjerløff, A. K. (2022). Fra celler til sex. Seksualitet og Kønsorganer i folkeskolens
biologibøger. I L. C. Skov (Red.), *De Røde Sko - feminisme nu* (s. 249-262).
København: Tiderne Skifter.
- Iskov, T., Komischke-Konnerup, L., Rohde, L., & Skibsted, E. B. (April 2020). Hentet fra
Læreruddannelsesnet: [https://www.laererruddannelsesnet.dk/wp-
content/uploads/L%C3%A6reruddannelsen-professionelle-autorit%C3%A9.pdf](https://www.laererruddannelsesnet.dk/wp-content/uploads/L%C3%A6reruddannelsen-professionelle-autorit%C3%A9.pdf)
- Klitmøller, J., & Matthiesen, N. L. (2017). Hvad er børns oplevelse af skolegang? I P. F.
Laursen, & H. J. Kristiansen, *Didaktikhåndbogen* (s. 263-281). København: Hans
Reitzels Forlag.
- Kulturministeriet. (2021). *Internetforbrug og sociale medier 2021*. København:
Kulturministeriet.
- Løw, O. (2017). Hvad betyder sociale relationer for børns læring og udvikling? I P. F.
Laursen, & H. J. Kristiansen (Red.), *Didaktikhåndbogen* (s. 393-411). København:
Hans Reitzels Forlag.
- LEP-loven. (2015, 8. september). BEK nr 1068. Bekendtgørelse om uddannelsen til
professionsbachelor som lærer i folkeskolen.

- Lodahl, M. A. (2018). De fleste falder uden for normen. I L. A. Roien, V. Simovska, & C. Graugaard, *Seksualitet, skole og samfund - Kritiske perspektiver på seksualundervisning* (s. 253-271). København: Hans Reitzels Forlag.
- Mediesundhed for børn og unge, Eva Steensig, MyResearch & Analyse Danmark. (2021). *Fra kropsidealer til krænkelse : Det får du i rapporten*. Hentet fra Mediesundhed for børn og unge: https://mediesundhed.dk/wp-content/uploads/2021/11/A4_Rapport_Medie_sundhed_v4.pdf
- Rasmussen, M., Kierkegaard, L., Rosenwein, S. V., Holstein, B. E., Damsgaard, M. T., & Due, P. (19. april 2019). *Skolebørnsundersøgelsen 2018*. Hentet fra SDU: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/skoleboernsundersogelsen_2018
- Røsok, M., & Solli, S. (april 2022). *Rapport: Hva inngår i dagens seksualitetsundervisning? Et dypdykk i innholdet i seksualitetsundervisningen i skolen*. Hentet fra Sex og samfunn: <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/04/Hva-inngar-i-dagens-seksualitetsundervisning-Et-dypdykk-i-innholdet-i-seksualitetsundervisningen-i-skolen.pdf>
- Roien, L. A. (2018b). "Fælles Mål" for seksualundervisningen : rammer, udfordringer og handlemuligheder. I L. A. Roien, V. Simovska, & C. Graugaard (Red.), *Seksualitet, Skole og Samfund : kritiske perspektiver på seksualundervisning* (s. 89-119). København: Hans Rietzels Forlag.
- Roien, L. A., Simovska, V., & Graugaard, C. (2018a). Seksualundervisning i skolen - historie, kontekst og didaktik. I L. A. Roien, V. Simovska, & C. Graugaard (Red.), *Seksualitet, skole og samfund : Kritiske perspektiver på seksualundervisning* (s. 13-37). København: Hans Rietzels Forlag.
- Skibsted, E. (2018). Relationskompetence. I P. F. Laursen, & H. J. Kristensen (Red.), *Pædagogikhåndbogen - Otte tilgange til pædagogik* (s. 373-391). København: Hans Reitzels Forlag.
- Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen : en innføring for lærerstudenter*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2016). 1. Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I L. Tanggaard, & S. Brinkmann (Red.), *Kvalitative metoder* (2 udg., s. 29-53). København: Hans Reitzels Forlag.
- Østergaard, C. (2017). Observation i pædagogiske kontekster. I T. T. Engsig, *Empiriske undersøgelser og metodiske greb* (s. 27-44). København: Hans Rietzels Forlag.

Bilagsoversigt

Bilagene er at finde i det uploadede 'Ekstramateriale'. Sidetallene refererer til hvilken side materialet er at finde på i bilagsdokumentet.

Bilag 1 - Dato m.m. for observationer og interview	2
Bilag 2 - Interviewguide - Lærer med 8 års erfaring - Landsbyskole	3
Bilag 3 - Interviewguide - Lærer med 27 års erfaring - Landsbyskole	4
Bilag 4 - Gruppeinterviewguide - 3x 9. klasses elever fra Byskole	5
Bilag 5 - Billedserie - Gruppeinterview med elever	7
Bilag 6 - Emner - Gruppeinterview med elever	8
Bilag 7 - Meningskondensering observation.....	9
Bilag 8 - Meningskondensering interview	10
Bilag 9 - Plakat.....	11

Bilag til bachelorprojektet - Den gode seksualundervisning

Indholdsfortegnelse for bilag

Bilag 1 - Dato m.m. for observationer og interview	2
Bilag 2 - Interviewguide - Lærer med 8 års erfaring - Landsbyskole	3
Bilag 3 - Interviewguide - Lærer med 27 års erfaring - Landsbyskole	4
Bilag 4 - Gruppeinterviewguide - 3x 9. klasses elever fra Byskole	5
Bilag 5 - Billedserie - Gruppeinterview med elever	7
Bilag 6 - Emner - Gruppeinterview med elever	8
Bilag 7 - Meningskondensering observation.....	9
Bilag 8 - Meningskondensering interview	10
Bilag 9 - Plakat.....	11

Bilaget, der hovedsageligt indeholder tabeller, svarer til 8 normalsider.

Bilag 1 - Dato m.m. for observationer og interview

Dato	Metode	Lokation	Observand/informant	Fokus
10.02	Observation	Byskole	Lærer med 8 års erfaring. 9. klasse.	Stemmingsbillede, og verbal og nonverbal kommunikation.
24.02	Observation	Landsby-skole	Lærer med 1 års erfaring. 7. klasse.	Stemmingsbillede, og verbal og nonverbal kommunikation.
02.03	Observation	Byskole	Lærervikar. 8 klasse	Stemmingsbillede, og verbal og nonverbal kommunikation.
17.04	Interview	Landsby-skole	Lærer med 8 års erfaring.	Seksualundervisning ift. nutiden, samarbejde, meningsdannende og grænser.
20.04	Interview	Landsby-skole	Lærer med 27 års erfaring	Seksualundervisning ift. nutiden, samarbejde, meningsdannende og grænser.
24.04	Gruppe-interview	Byskole	Elever fra 9. klasse. To piger og én dreng.	Seksualundervisning ift. nutiden, samarbejde, meningsdannende og grænser.

Bilag 2 - Interviewguide - Lærer med 8 års erfaring - Landsbyskole

Interviewguide
<i>Naturfag lærer med 8 års erfaring - Landsbyskole</i>
Information om informanten
<ul style="list-style-type: none">
• Hvad er din baggrund, undervisningsfag, alder, år for endt uddannelse, undervisningserfaring og hvor mange gange har du undervist i seksualundervisning?
<i>Alle spørgsmål beror i en nysgerrighed på dine didaktiske og pædagogiske overvejelser ift. at planlægge og udføre seksualundervisning.</i>
Kollegialt samarbejde
<i>Forskningsspørgsmål: Vi er nysgerrige på at høre om fordelingen af seksualundervisningens emner med dine kollegaer. Varetager du kun den biologi faglige del eller er der andre områder du synes er vigtige at inddrage. Hvad mener du seksualundervisning (generelt) skal indebære og hvem har ansvaret, ifølge dig, for at dække disse områder?</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Vi vil gerne høre lidt om, hvordan seksualundervisningen struktureres på jeres skole?<ul style="list-style-type: none">
○ Hvem varetager seksualundervisningen i klasserne, er det dig alene eller er det i samarbejde med kollegaer?
○ Hvis det er dig alene, hvordan er ansvaret faldet på dig frem for andre?
• Ifølge SSF har alle lærere et lige ansvar for at påtage sig seksualundervisningen. Hvordan oplever du det?<ul style="list-style-type: none">
○ Hvordan mener du fordelingen skal se ud?
• Kan du se fordele i, at nogle emner i seksualundervisningen varetages af andre faglærere end biologilæreren?
Meningsdannende seksualundervisning
<i>Forskningsspørgsmål: Vi er nysgerrige på at høre, hvad du oplever, at eleverne finder særligt meningsfuldt at høre om i seksualundervisningen?</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Hvad mener du som lærer, at eleverne bør lære noget om?
• Oplever du at eleverne finder seksualundervisningen menings- eller mangelfuld for dem?
• Vi har en formodning om, at eleverne kunne finde emner som køn, prævention, hvordan man har sex, kroppens udseende særligt meningsfulde? Stemmer det overens med din opfattelse?
• Oplever du at der er nogen misforståelser der går igen?
Nutidig
<ul style="list-style-type: none">
• Er der noget, der har ændret sig siden du startede med at undervise i seksualundervisning?<ul style="list-style-type: none">
○ Er der nogle emner der træder mere frem end tidligere?
○ Og hvis ansvar er det at dække disse områder?

Bilag 3 - Interviewguide - Lærer med 27 års erfaring - Landsbyskole

Interviewguide
<i>Dansklærer 27-års erfaring - Landsbyskole</i>
Information om informanten
<ul style="list-style-type: none">
• Hvad er din baggrund, undervisningsfag, alder, år for endt uddannelse, undervisningserfaring og hvor mange gange har du undervist i seksualundervisning?
<i>Alle spørgsmål beror i en nysgerrighed på dine didaktiske og pædagogiske overvejelser ift. at planlægge og udføre seksualundervisning.</i>
Kollegialt samarbejde
<i>Vi er interesseret i at høre om dine erfaringer med at varetage seksualundervisning som dansklærer.</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Har du før varetaget seksualundervisning og evt. i hvilken kontekst?<ul style="list-style-type: none">
○ Hvis ikke, hvorfor så ikke?
○ Hvis ja, hvordan plejer du så at planlægge denne?
Undervisningsmateriale
<i>Vi er interesseret i at høre om hvordan du har tilrettelagt din seksualundervisning og med hvilket udgangspunkt.</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Hvor får du din inspiration fra?
• Hvordan har det været at finde undervisningsmidler til undervisningen?
• Har du vidst hvor du skulle søge inspiration fra?
• Har der evt. været mangler i det og i så fald hvad har der manglet?
Nutidig og meningsfuld
<i>Vi er interesseret i hvad du mener er nutidig seksualundervisning, samt hvad du oplever, dine elever giver udtryk for at vil høre mere om.</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Hvad oplever du eleverne er optaget af?
• Flere lærere har oplyst, at det oftest falder på biologilæreren at varetage seksualundervisningen. Hvad tænker du om det?
• En lærer oplyser, at flere lærere med humanistisk baggrund viser interesse for seksualundervisningens intime emner.<ul style="list-style-type: none">
○ Er det noget, du kan genkende?
○ Hvilke erfaringer har du med dette?
• Hvad mener du, gør at en lærer er kompetent til at varetage seksualundervisningen som intime emner?
Tryghed
<i>Vi er interesseret i at høre hvordan relationen er imellem dig og dine elever, og mere specifikt ind i en seksualundervisningskontekst.</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Du beskriver i din mail at eleverne betror dig i mange henseender. Du begrundet det bl.a. med, at du har haft dem siden 1. klasse. Dog kan man forestille sig, at netop fordi du har haft dem fra de var små, at de ikke har et ønske i at dele intime ting med dig, da du i højere grad kunne blive set som en forælder.<ul style="list-style-type: none">
○ Så vores spørgsmål er, hvorfor du tror, eleverne betror sig til dig?
• Hvordan omtaler du personlige eller intime ting med eleverne som fx sex? Har du oplevet at dele for meget af dig selv, og hvordan var elevernes reaktion på dette?

Bilag 4 - Gruppeinterviewguide - 3x 9. klasses elever fra Byskole

Forinden interviewet satte vi eleverne ind i den kontekst, vi var i, da vi observerede den seksualundervisning deres lærer varetog tilbage i februar.

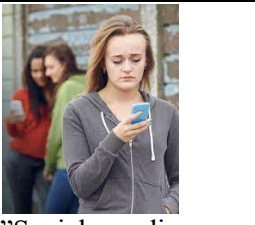

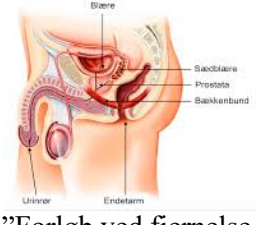

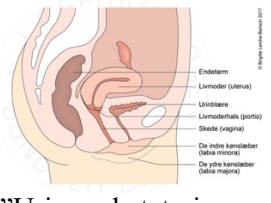

Interviewguide <i>3x 9. klasses elever - Byskole</i>
Indledende snak
<i>Der er INGEN rigtige eller forkerte svar. Vi er netop her i dag for at blive nysgerrige på jer, de unge, en verden, der måske er lidt fjern for os. Vi ønsker, at I skal oplyse os, om alt det vi ikke ved. Hvis vi spørger jer om noget, I ikke helt, så sig til, så skal vi nok omformulere os, så godt vi kan. Det kan være, at vi beder jer om at uddybe noget I allerede har svaret på, men det er altså kun fordi, vi er interesseret i at forstå præcist, hvad I mener, og ikke fordi vi leder efter et bestemt svar.</i>
Informationer om informanterne
Hvad er jeres alder, hvor kommer I fra i landet, har I nogle fritidsinteresser?
Billedserie Se bilag 5
<i>Vi er interesseret i hvordan I mener seksualundervisningen i dag bedst beskrives. Til dette har vi lavet en lille samling af billeder, som kan give inspiration.</i>
Hvilket billede mener I, bedst beskriver seksualundervisning? I skal hver især udpege ét. Der er ikke noget forkert i at vælge et andet eller det samme som en anden har valgt i forvejen. Kig godt på billederne. Sig til når I er klar til at udpege ét. <ul style="list-style-type: none">
• Beskriv hvad I ser på billedet og forklar, hvorfor I netop valgte det ene.
• Hvis I skulle vælge tre, hvilke ville I så vælge og hvorfor?
Tryghed
<i>Vi er interesseret i at høre lidt om, hvilken relation der er vigtigt at have til den lærer, der skal varetage seksualundervisningen.</i>
Prøv at tænke tilbage på nogle af de lærer I har haft til seksualundervisning. <ul style="list-style-type: none">
• Kan alle lærere, I har haft, varetage seksualundervisningen, eller er der nogen I ville foretrække mere end andre og hvorfor?<ul style="list-style-type: none">
○ Beskriv gerne hvorfor lige netop denne lærer ville være god til det?
• Hvilke kvalifikationer/ egenskaber mener I en lærer bør have for at kunne varetage seksualundervisningen?
Nutidig - Meningsfuld
<i>Vi er interesseret i at høre lidt om, hvilke emner I mener, der er vigtige at have med i seksualundervisningen. Det kunne eksempelvis være, prævention, fysiologi, onani, seksygmomme, samtykke, porno, grænser, SoMe, sex.</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Hvilke emner mener I bør være en del af seksualundervisningen? Til dette har vi lavet sedler med forskellige emner på som I kan søge inspiration fra (se bilag 6).<ul style="list-style-type: none">
○ Hvilke mener I er vigtigst? (Lav listen som gruppe og tal gerne højt sammen om, hvorfor I laver den rækkefølge, I gør).
○ Er der nogle emner vi mangler? Snak gerne sammen.
• Vi har læst, at mange elever giver udtryk for, at de gerne vil høre om, hvordan man egentlig har sex. Hvad tror I disse elever oplever som værende interessant at høre om?
Tryghed
<i>Vi er interesseret i at høre lidt om, hvilke emner I mener kan være grænseoverskridende at blive undervist i.</i>
Vi var ude på en skole, hvor vi observerede seksualundervisning. Vi så, at flere elever kiggede ned i bordet eller havde hænderne op foran ansigtet. Læreren snakkede om nogle af de emner, der ligger på bordet. Tænker I, at nogle emner kan være sværere at snakke om i undervisningen end andre? <ul style="list-style-type: none">
• Hvordan tænker I man bør snakke om dem?

<ul style="list-style-type: none">
• Er der nogle emner fra seksualundervisningen I har syntes var grænseoverskridende at omtale i klassen?
• Hvilke emner kunne I forestille jer, at I hellere ville snakke med eksempelvis jeres lærer om når undervisningen er slut fremfor foran hele klassen?
• Hvordan mener I emnerne i seksualundervisningen bør omtales. Skal det hele være meget alvorligt, eller skal det være humoristisk. Prøv at sætte nogle ord, hvad I synes.
Meningsfuld
<i>Vi er interesseret i at høre, hvad I mener om kønsopdelt seksualundervisning.</i>
<ul style="list-style-type: none">
• Hvad synes I om, at man deler drenge og piger op i seksualundervisningen?<ul style="list-style-type: none">
○ Kan I beskrive hvilke fordele og ulemper I ser ved det?
Afsluttende spørgsmål
<ul style="list-style-type: none">
• Hvilke råd vil I generelt give til den lærer, der skal undervise i seksualundervisning?

Bilag 5 - Billedserie - Gruppeinterview med elever

Nedenstående billeder er anvendt i gruppeinterviewet med elever. Disse blev anvendt som samtalestartere for interviewet, hvor eleverne blev bedt om at udpege det eller de billeder de mente bedst beskrev seksualundervisningen. Billederne ses som værende en hjælp til eleverne, så de havde noget at fortælle ud fra.

 <p>"Prævention" af Vi Unge 2022 Kilde: https://ilk.dk/p9sxtt</p>	 <p>"Sorg" af Woman 2018 Kilde: https://ilk.dk/sza5rg</p>	 <p>"Lis og Per" af Dr 2017 Kilde: https://ilk.dk/h2nlx4</p>	 <p>"Bøger om følelser til børn" af Chia 2022 Kilde: https://ilk.dk/12bw6l</p>
 <p>"Hvordan onanerer man?" af Girl Talk 2022 Kilde: https://ilk.dk/90vjyc</p>	 <p>"Holde i hånd" af Woman 2018 Kilde: https://ilk.dk/1sopde</p>	 <p>"Social medier og mobning" af Fagligt Selskab for Sundhedsplejersker Kilde: https://ilk.dk/c7ebwu</p>	 <p>"Your Drink is Drugged" af Just Think Twice Kilde: https://ilk.dk/iwxelt</p>
 <p>"Forløb ved fjernelse af prostata ved prostatakræft" af Ålborg Universitetshospital 2022 Kilde: https://ilk.dk/hi9x2b</p>	 <p>"Podcast: Mensstruation" af Sex og Samfund 2020 Kilde: https://ilk.dk/76joff</p>	 <p>"Urinrørskateterisation, intermitterende" af sundhed.dk 2022 Kilde: https://ilk.dk/th1yc</p>	 <p>"Handshake" af Adobe Stock Kilde: https://ilk.dk/711qdr</p>
 <p>"Disse 8 ting sker, når du ikke har sex" af iForm 2016 Kilde: https://ilk.dk/58zrb</p>	 <p>"Young woman showing her denial, or saying NO with her hand" af Dreamstime Kilde: https://ilk.dk/8w5e6k</p>		

Bilag 6 - Emner - Gruppeinterview med elever

Nedenstående emner er anvendt i gruppeinterviewet med elever ud fra et ønske om at høre, hvilke emner de helst så behandlet i seksualundervisningen. Eleverne måtte gerne komme med andre emner end de nedenstående. De emner der er skrevet skulle ses som værende en hjælp til eleverne, så de havde noget at fortælle ud fra.

Sundhed	Kroppens udvikling	Reproduktion	Kontakt
Forelskelse	Kønsroller	Kærester	Onani
Den første gang	Følelser	Rusmidler	Grænser
Sociale Medier	Porno	Samtykke	Trivsel
Prævention	Sexsygdomme	Sex	Respekt
Forventninger	Graviditet	Abort	Seksuelle lavalder
Pubertet	Køn	Udseende	

Bilag 7 - Meningskondensering observation

Nedenfor findes er et uddrag af meningskondenseringen fra én af vores observationer. Først findes et kort uddrag af de noter, der blev skrevet ved observationerne, hvilket efterfølges af en tabel over meningskondenseringen af observationerne.

Observationerne, har ligget forud for formuleringen af problemformuleringen. For overskuelighedens skyld er meningskondenseringen alligevel inddelt i det elementer, der indgår i problemformuleringen. I den horisontale opdeling til venstre, findes de emner vi har fået øje på gå igen i de tre observationer. I den vertikale opdeling er observanderne med tilhørende notat samt meningskondensering indskrevet.

Observand Lærervikar fra Byskole 8. kl. Observation	Meningskondensering	Tematik
Læreren behandler prævention. Eleverne siger, at de ikke havde seksualundervisning i uge 6. Deres dansklærer havde sagt, at Uge Sex kan vente, det kan Tarantino ikke.	Dansklæreren nedprioriterer seksualundervisning til fordel for dansk. Her ses der organisatoriske udfordringer i seksualundervisningen.	Nutidig Kollegialt samarbejde
Læreren behandler prævention. Læreren rejser en selvfølge om, at det altid er kvinder der skal anvende p-piller, men hvad nu hvis der er p-piller til mænd? En elev nævner, at det jo er kvinden, som kan blive gravid - så det er vel også kvinden, der skal tage prævention?	Læreren problematiserer, at det ofte er kvinden, der skal anvende prævention og ikke mænd. Læreren taler ind i et normativt perspektiv. Eleverne taler med en forståelse ind i normen.	Nutidig Kollegialt samarbejde Meningsfuld
Eleverne har fået til opgave at udarbejde en præsentation af kønssygdomme og deres tilhørende behandlingsformer. I arbejdet søger eleverne på deres tildelte kønssygdomme på google som de hurtigt lukker ned. Enkelte grupper finder billeder de vælger at anvende i fremlæggelsen. Når disse fremlægges for klassen, griner nogle af eleverne af billederne og størstedelen rynker på næsen og siger ad - hvor klamt - det har jeg ikke lyst til at se (siges med et smil).	Det kan være grænseoverskridende for eleverne at se eksplicitte billeder af kønsorganer samt tilhørende sygdomme i seksualundervisningen.	Meningsfuld Tryghed
Eleverne reaktioner i løbet af undervisningen. Særligt tre piger griner gentagende gange højlydt i undervisningen. En af pigerne stiller mange spørgsmål ift. de øvrige elever. Hun giver samtidigt. En af de forreste drenge kigger meget bagud på resten af af klassen. Han har (meget) røde kinder.	Pigerne virker til at distancere sig selv til seksualundervisningen igennem grin. Alligevel stiller én af pigerne mange spørgsmål, og virker oprigtigt nysgerrig på undervisningen. Dog ønsker hun ikke at vise dette med seriøsitet for resten af klassen. Drengen på forreste rækker for at fornemme hvordan humøret og seriøsiteten er i klassen. Kan forstås som værende en usikkerhed i hvorvidt de behandlede emner skal tages seriøst.	Meningsfuld Tryghed

Bilag 8 - Meningskondensering interview

Nedstående er et uddrag af meningskondenseringen af et udvalgt interview. I interviewet har der været en kategorisering af spørgsmålene, på samme vis som i interviewguiden: nutidig seksualundervisning, kollegialt samarbejde, meningsfuld seksualundervisning og tryghed. Efter at interviewene er blevet transskriberet, har vi meningskondenseret diverse citater, som vi har ønsket at benytte ind i opgaven.

Tabellen er derved opdelt i emner og i informantens citat og tilhørende meningskondensering.

Informant Kvindelig lærer fra Landsbyskole		
Emne	Citat	Menings-kondensering
Nutidig seksualundervisning	00:27:22 "Jeg synes faktisk på et tidspunkt i starten af mit lærerliv, der var man sådan mere bramfri, og man var heller ikke så blufærdig. Så er man [eleverne] blevet mere og mere blufærdig, og mere privat, og et er farligt at snakke om sådan noget [intime emner]"	Eleverne har igennem tiden udviklet sig til at blive mere blufærdige og ønsker i mindre grad at snakke om intime emner.
Kollegialt samarbejde	00:21:08 "Vi ved jo, at, i hvert fald, at dem [lærerne], der har biologi, de kommer omkring, i hvert fald, sådan det mest tekniske omkring det [anatomisk], og det ved vi jo, at det er jo i årsplanen, så det, det skal de jo".	Biologilæreren varetager det anatomiske.
Meningsfuld seksualundervisning	00:01:01 "Ja det [kønsopdelt seksualundervisning] gør jeg faktisk, ja også tager man lige, men så i denne her uge tager vi så lige en dreng og en pige snak. Det er fordi, at nogle mange er man mere tryk, når man sidder sammen med, ja, sammen med nogle af ens eget køn. Det [snak om menstruation] er i det hele taget lidt pinligt"	Kønsopdelt bliver anvendt, da drengene kan synes det er pinligt at høre om menstruation.
Tryghed	00:04:46 "Hvis man har en god relation til eleverne, så kan man næsten alt. Man kan virkelig gå langt og de tør også at gå langt. Det er alfa og omega - det er relationen"	En god relation til eleverne er vigtig i varetagelsen af seksualundervisningen.
	00:12:13 "Jeg ved godt, at man, altså det skal jo stadig være et professionelt forhold, og det kan godt kamme over, hvis man ikke har dem [eleverne] sådan rigtigt tæt på. Man skal være, altså man skal kende dem godt, for at vide, hvor meget man skal give og ikke give"	Man skal have et professionelt forhold til sine elever. Hvis relationen ikke er godt etableret, kan det være svært at aflæse hvornår man bevæger sig imellem den private, personlig og formelle sfære.

Bilag 9 - Plakat

8 RÅD TIL DEN GODE SEKSUALUNDERVISNING

HOLD DIG OPDATERET
...
SEKSUALITET ER IKKE DEN SAMME SOM DA DU VAR UNG

INDDRAG DIN LEDELSE
...
SEKSUAL-UNDERVISNING ER ET SKOLE-FORETAGENDE

BRUG HUMOR
...
HUSK, AT BAG BAG SMILENE ER ELEVERNE OPRIGTIGE

BENYT DET TVÆRFAGLIGE SAMARBEJDE
...
BIDRAG MED DINE KOMPETENCER

VÆR VARSOM MED KØNSOPDELT SEKSUAL-UNDERVISNING
...
ELEVERNE SKAL HØRE OM ANDRES SEKSUALITET

HOLD DIG FRA DET PRIVATE
...
ELEVERNE VIL IKKE HØRE OM DIT **SEXLIV**

NORMALISÉR SAMTALEN OM SEX
...
DET GØR ELEVERNE TRYGGE

UDNYT DE EKSTERNE UNDERVISERE
...
DE KAN BL.A. ITALESÆTTE **ONANI**

UDARBEJDET AF K.S.B. & S.L.T.

